

POLITICKÁ A SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

6. přednáška
(verze na web)

POLITICKÁ A SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

Státní moc
Organizace státní moci

Státní moc

- existence státní moci je nutná k tomu, aby stát mohl plnit své funkce vzhledem k obyvatelstvu
- nositeli státní moci jsou **státní orgány**, tj. zákonem vytvořené subjekty mající právo jednat jménem státu
- vedle nich jsou ve státě i specifické složky plnící zvláštní úkoly (policie, armáda)

Státní moc má 3 složky:

- moc **ZÁKONODÁRNÁ**
 - moc **VÝKONNÁ**
 - moc **SOUDNÍ**
-
- V demokratických zemích jsou odděleny (zajišťují je rozdílné *státní orgány*) a vzájemně se kontrolují

Zákonodárná moc:

- ❑ Zákonodárnou moc představuje parlament
- ❑ Zákonodárná moc obecně určuje pravidla vztahů mezi obyvateli státu (zákony), státní rozpočet a schvaluje mezinárodní smlouvy

švédský parlament

Společné znaky parlamentů

- **Kolegiální charakter** – neexistuje hierarchická stavba (všichni poslanci mají jeden hlas, rozhoduje se kolektivně)
- **Je volen přímo** (u dvoukomorových parlamentů vždy dolní komora) – bez splnění této podmínky není možné jakékoliv shromáždění považovat za parlament (např. jmenované „parlamenty“ po státních převratech)
- Má **celostátní** působnost
- Mají vždy **určité základní pravomoci** (pravomoc přijímat zákony a státní rozpočet)

Parlamenty jednokomorové a dvoukomorové

- Může být jednokomorový nebo dvoukomorový
- Může být volený nebo jmenovaný (event. částečně volený a částečně jmenovaný)

Parlamenty jednokomorové a dvoukomorové

- **Jednokomorový parlament** – všichni poslanci tvoří jeden sbor
- **Dvoukomorový parlament** – parlament tvoří dva sbory, které se liší pravomocemi a někdy i způsobem vytvoření (horní komora nemusí být volena – jmenování, dědičné členství apod.)
 - **Dolní komora** – volena přímo, zastupuje obyvatelstvo státu jako celek
 - **Horní komora** – několik možností (viz dále)

Funkce horní komory parlamentu

- ❑ Reprezentace zájmů členských států federací (v těchto případech paritní zastoupení členů federace – např. Senát v USA)
- ❑ Reprezentace zájmů územních jednotek + zákonodárný korektiv dolní komory v decentralizovaných státech (Francie – Senát tvoří zástupci zastupitelstev departementů a obecních rad, Itálie – Senát volen v krajích, Španělsko – Senát částečně volen regiony)
- ❑ Zákonodárný korektiv dolní komory (a konzervativní stabilizátor politického života) (Británie, ČR)
- ❑ Výjimečně vnášení lobbistických zájmů do parlamentu (Irsko, Slovinsko – horní komory volí zájmové a oborové korporace, jejich pravomoci jsou ale velmi slabé)

Výkonná moc:

- výkonnou moc představuje zejména **hlava státu** a **vláda** (případně s předsedou)
- **hlava státu** (jednotlivec nebo kolektiv) zejména zastupuje stát navenek (podpisy smluv, pověřování diplomatických zástupců apod.), jeho pravomoci ve vztahu k vnitrostátním záležitostem závisí na typu státu (Japonsko: 0 %, Bělorusko: 99 %)
- **vláda** (rada ministrů, kabinet ...) je zpravidla kolektivní orgán, způsob jmenování a kontroly závisí na typu státu

Soudní moc:

- soudní moc má dva hlavní úkoly:
 - rozhoduje v oblasti občanskoprávních, rodinných a pracovních vztahů a v záležitostech trestných činů
 - kontroluje činnost ostatních státních orgánů a interpretuje zákony
- zpravidla mají hierarchickou strukturu

POLITICKÁ A SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

Státní moc

Efektivita státní moci

Efektivita státní moci

- V praxi nejsou všechny složky státní moci stejně efektivní
- „míra“ efektivity je značně rozdílná podle místních specifik
- Hrubou představu o míře, s jakou státní moc kontroluje a ovlivňuje dění ve státě, může poskytnout *Failed States Index (FSI)*

Definice

- Jako ***failed state*** se označuje stát, jehož ústřední vláda je tak slabá nebo neefektivní, že její faktická moc je na většině státního území velmi malá nebo žádná
- Není ale určena přesná „míra“:
 - jak velký podíl na rozloze musí mít oblasti mimo faktickou kontrolu?
 - jak přesně určit „velmi malou“ faktickou moc – resp. jak poznat, že na části území už nemá ústřední vláda monopol na legitimní užití násilí při regulaci společenských vztahů?

Failed States Index

- Index byl navržen organizací **Fund for Peace** v roce 2005 a je pravidelně publikován v časopise ***Foreign Policy***
- Vypočítáván je jen pro členské státy OSN
- Vychází z 12 indikátorů, každý z nich je hodnocen 0–10 body (0 nejnižší a 10 nejvyšší míra zranitelnosti)
 - 4 indikátory jsou sociální
 - 2 ekonomické
 - 6 indikátorů je politických
- součet dosahuje hodnot 0–120 bodů (0 absolutně funkční stát, 120 absolutně nefunkční)

Failed States Index

□ stupně:

- nad 90 bodů: státy **vysoce ohrožené** (alert)
- 60–90 bodů: státy **ohrožené** (warning)
- 30–60 bodů: státy **málo ohrožené** (moderate)
- do 30 bodů: státy **neohrožené** (sustainable)

Indikátory sociální

- **demografické tlaky**
 - např. vysoký počet nebo hustota obyvatel ve vztahu k disponibilním zdrojům
- **masivní pohyb uprchlíků nebo vnitřně vysídlených osob**
 - např. přesídlování velkých skupin obyvatel následkem násilí nebo jeho hrozby, represí, nedostatku potravin, pitné vody, chorob, majetkových vztahů v zemědělství
- **kolektivní nepřátelství, revanšismus, paranoia**
 - např. založené na skutečné nebo domnělé nespravedlnosti v současnosti nebo (i ve velmi vzdálené) minulosti, nepotrestaném násilí vůči určité sociální, etnické, kulturní nebo politické skupině obyvatelstva
- **stabilní a trvalý odchod obyvatelstva**
 - např. odchod profesionálů, intelektuálů, elit (brain drain), politických disidentů, dobrovolné vystěhovalectví příslušníků střední třídy, růst exilových skupin

Indikátory ekonomické

□ **ekonomická nerovnost skupin obyvatelstva**

- např. skutečná nebo domnělá ekonomická nerovnost skupin obyvatelstva definovaných jinak než sociálně (jazyk, rasa, náboženství, původ) projevující se v jejich přístupu ke vzdělání, zaměstnání, pracovním příležitostem, sociálním službám, výskytem a mírou chudoby, kojenecké úmrtnosti, apod.

□ **prudký ekonomický pokles**

- např. zchudnutí společnosti jako celku (projevující se na průměrném příjmu, HDP, míře zadlužení, kojenecké úmrtnosti), náhlé snížení ceny důležité exportní komodity, snížení zahraničních investic, zhroucení nebo znehodnocení měny, růst šedé ekonomiky, obchodu s drogami, únik kapitálu, neschopnost státu zajišťovat platy státních zaměstnanců a armády, případně penzí

Indikátory politické

- **kriminalizace a delegitimizace státu**
 - např. korupce nebo netransparentní podnikání vládnoucích elit, ztráta důvěry
- **zhoršení veřejných služeb**
 - např. selhání státu jako ochránce obyvatelstva před kriminalitou a terorizmem, případně jako poskytovatele základních služeb
- **nerespektování lidských práv**
 - např. autoritářská, diktátorská nebo vojenská vláda, která ruší nebo zmanipulovává demokratické instituce a procesy, politicky (nikoliv kriminálně) inspirované násilí proti civilistům, političtí vězni
- **bezpečnostní aparát jako „stát ve státě“**
 - např. existence polovojenských jednotek podřízených elitám, politickým stranám nebo jiným skupinám, které operují bez kontroly státu (a beztrestně)
- **frakcionalizace elit**
 - např. rozdělení vládnoucích elit a státních institucí na základě skupinových znaků (kulturních, etnických, rasových apod.), nacionalistická rétorika elit
- **intervence cizích států, vnější faktory**
 - např. zásah cizích armád, závislost na zahraniční pomoci

Nejvyšší FSI (2008)

	stát	body
1.	Somálsko	114,2
2.	Súdán	113,0
3.	Zimbabwe	112,5
4.	Čad	110,9
5.	Irák	110,6
6.	Kongo (Kinshasa)	106,7
7.	Afghánistán	105,4
8.	Côte d'Ivoire	104,6
9.	Pákistán	103,8
10.	Středoafriická republika	103,7

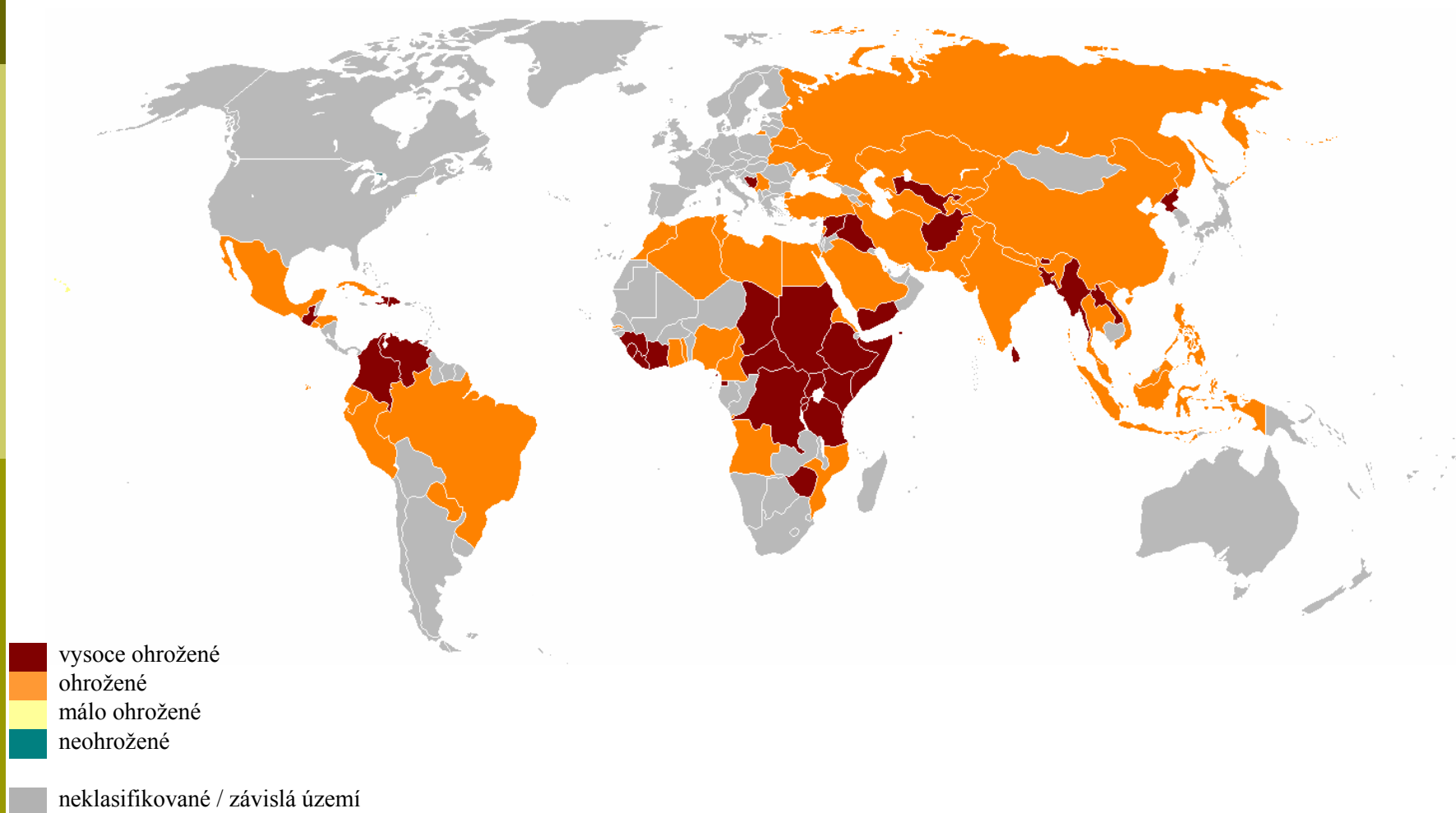
Nejnižší FSI (2008)

	stát	body
168.	Rakousko	25,9
169.	Austrálie	24,6
170.	Dánsko	21,5
171.	Nový Zéland	21,4
172.	Island	20,9
173.	Švýcarsko	20,3
174.	Irsko	19,9
175.	Švédsko	19,8
176.	Finsko	18,4
177.	Norsko	16,8

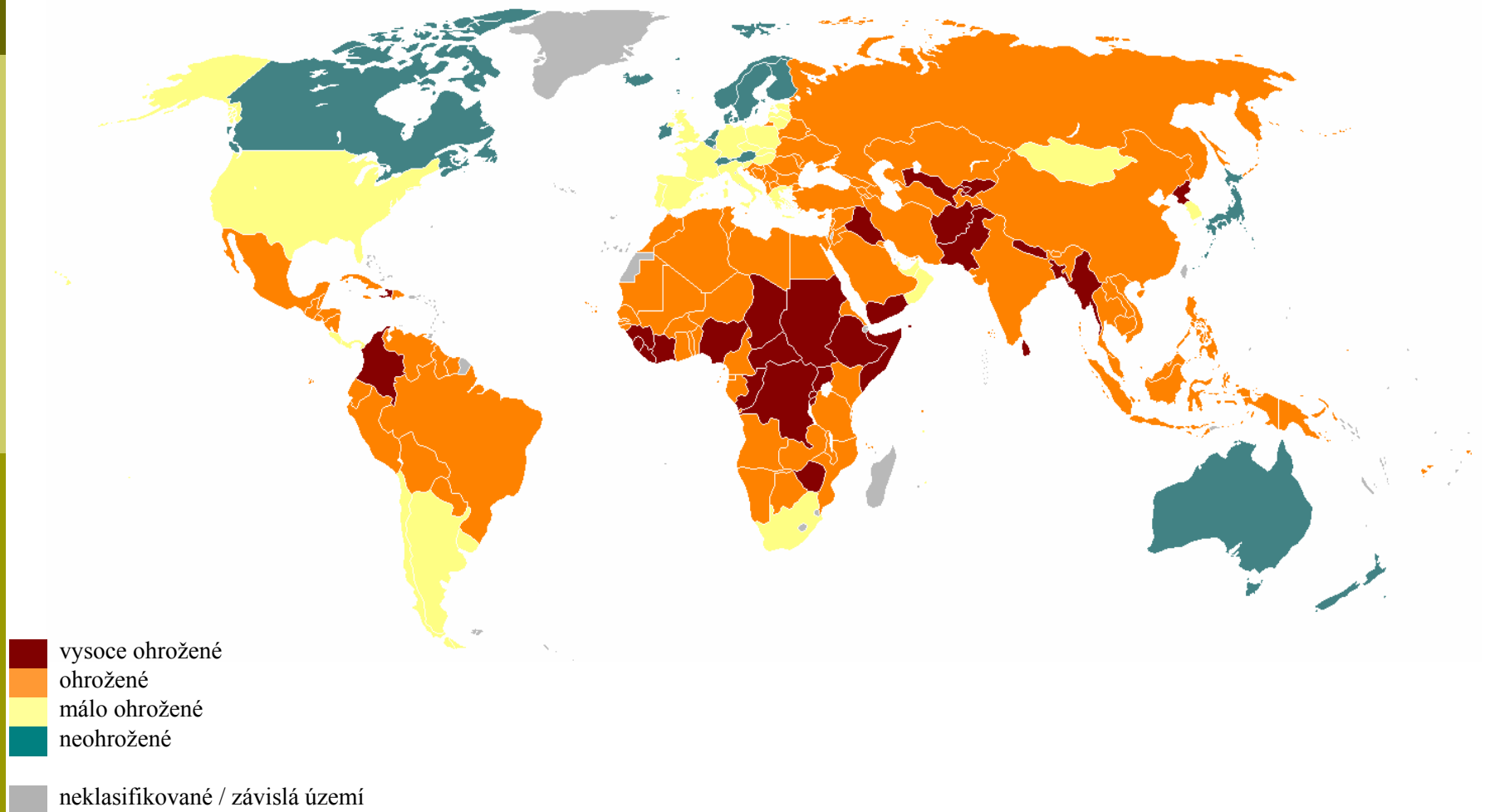
... a ČR

149.	Česká republika	42,1
------	-----------------	------

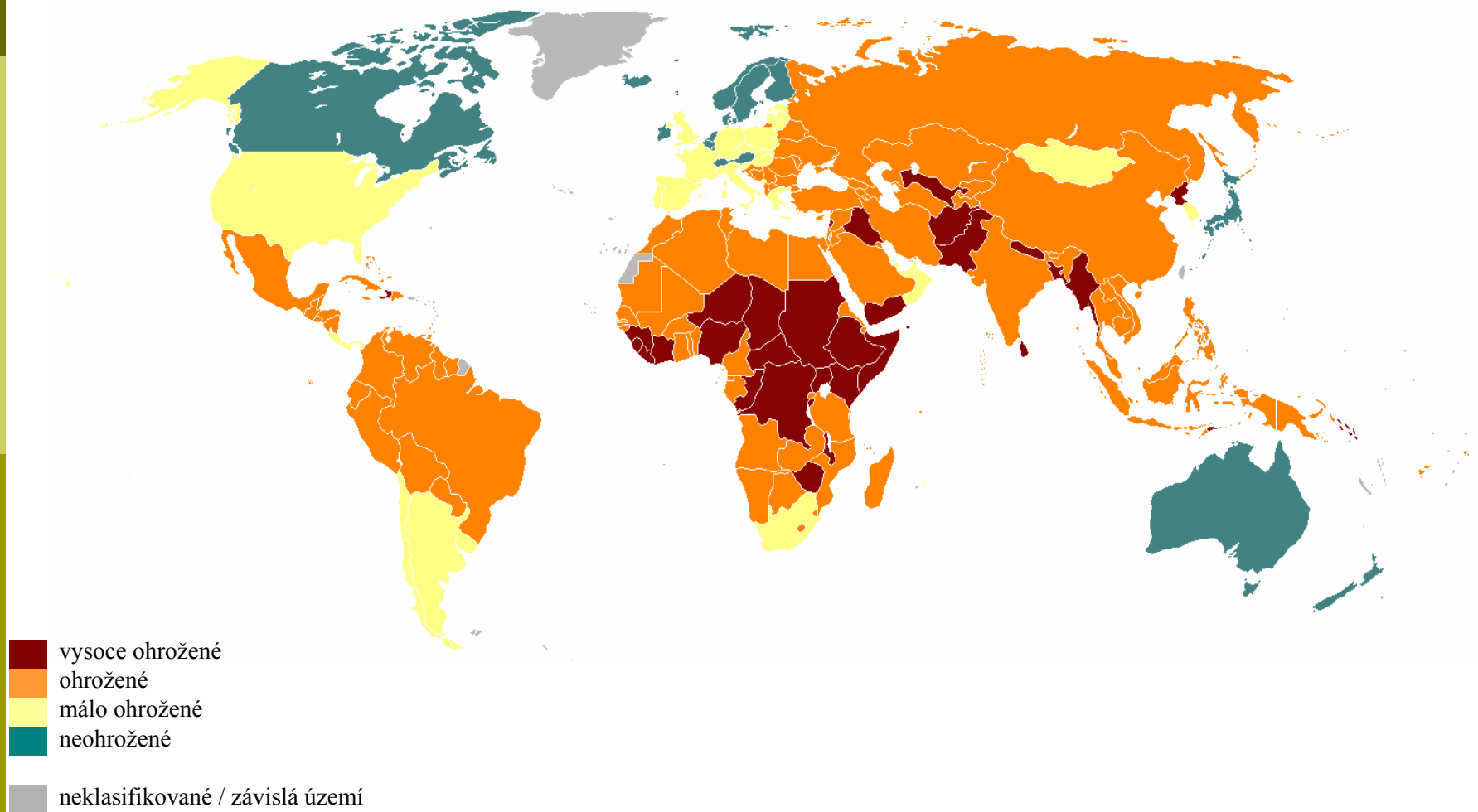
FSI v roce 2005

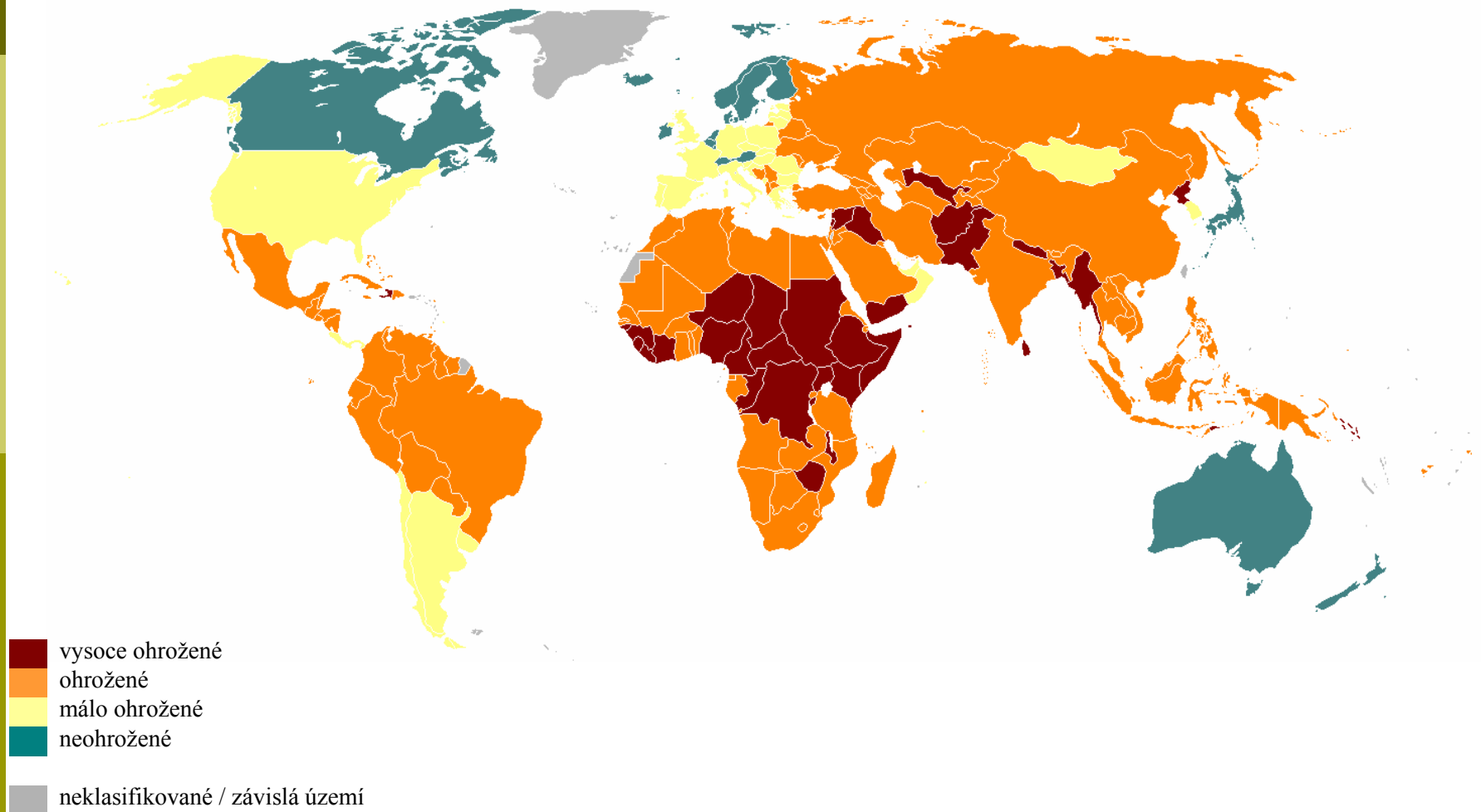
FSI v roce 2006

FSI v roce 2007

FSI v roce 2008

POLITICKÁ A SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

Státní moc
Formy státu
(formální typologie)

Formy státu

- Určují se podle toho, jak je organizována státní moc, resp. jak jsou uspořádány vztahy mezi jednotlivými složkami státní moci
- Nejčastěji se státy člení podle způsobu, jakým získává hlava státu svůj úřad na **monarchie** a **republiky**
- Rozšířené je i členění podle vnitřní organizace na státy **unitární** a **složené**
- Formu státu určuje zpravidla ústava

Monarchie

- Hlavou státu je monarcha (král, císař, kníže, velkovévoda ...), který zpravidla svůj úřad dědí
- Délka funkčního období hlavy státu zpravidla není omezena

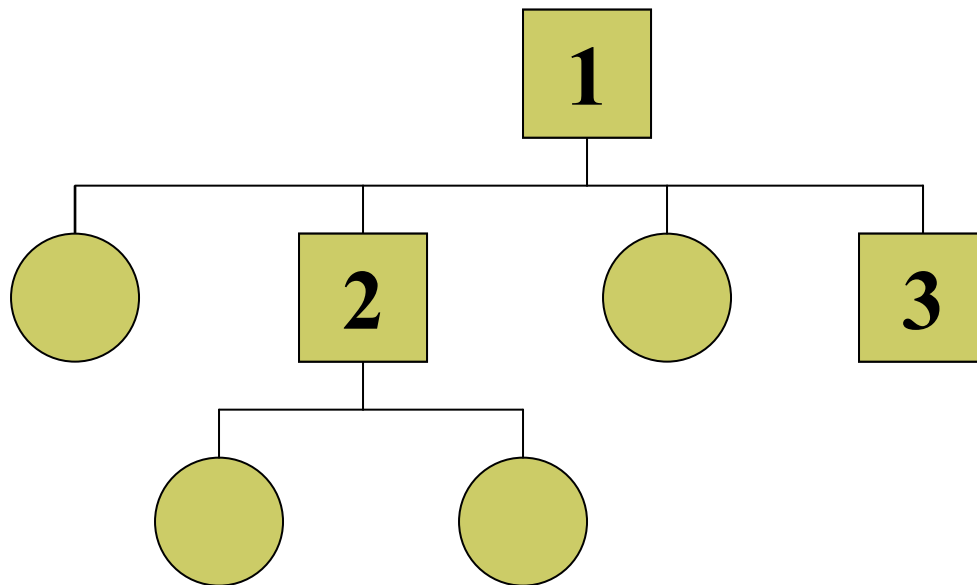
Monarchie se dělí na:

- Dědičné
- Volební (méně častý případ, dnes pouze Vatikán, Malajsie a Spojené arabské emiráty, historicky např. Svatá říše římská národa německého, Polsko ale i Čechy – formálně do roku 1627)

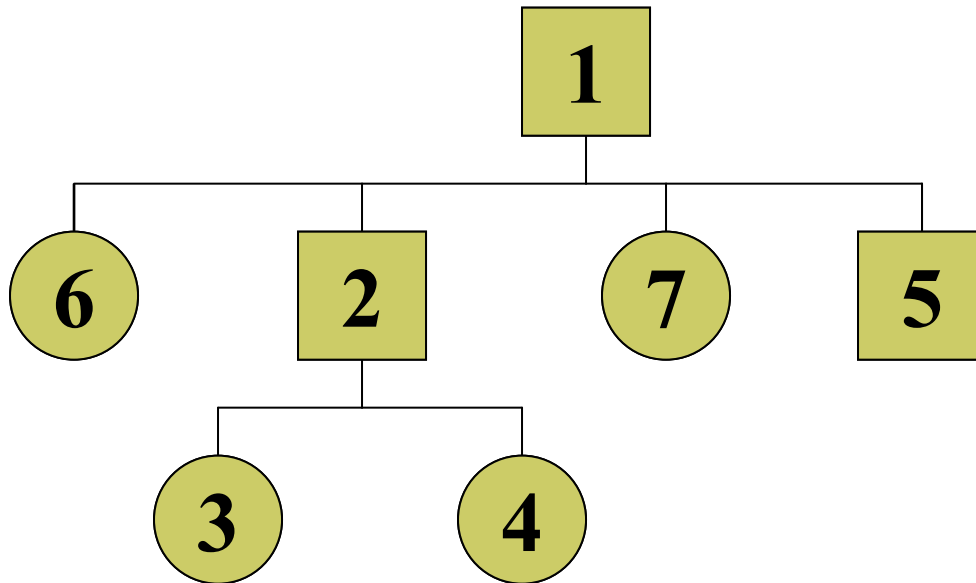
Různé způsoby „dědění“ trůnu:

- ❑ PRIMOGENITURA (trůn dědí nejbližší potomek, zpravidla syn, v Evropě)
- ❑ Trůn dědí (věkem) nejstarší člen rodu (už se nepoužívá)
- ❑ Trůn dědí osoba z vládnoucího rodu podle výběru předchozího monarchy, ne ale nutně nejbližší potomek (muslimské monarchie)

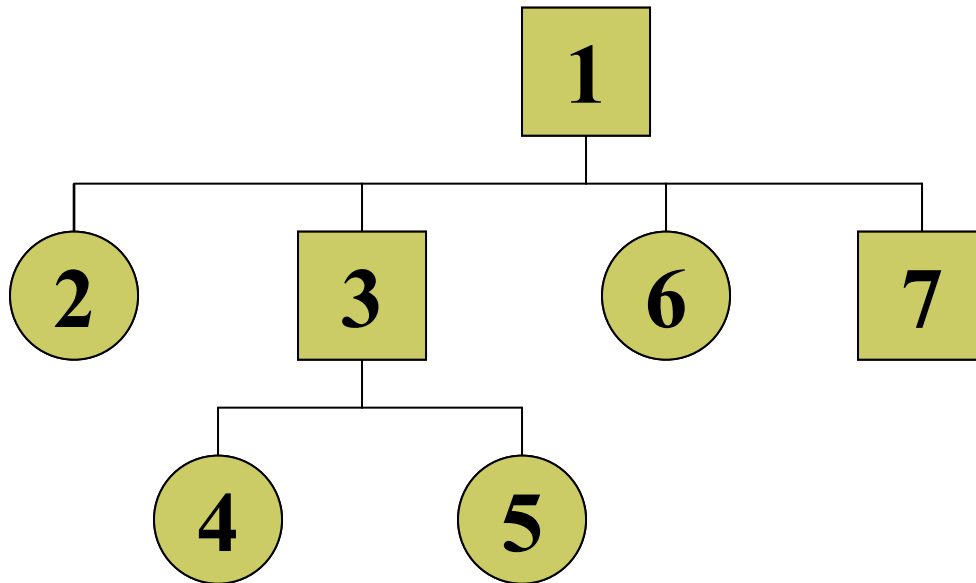
System uplatňovaný v SŘŘNN:

System uplatňovaný v Británii:

System uplatňovaný ve Švédsku:

Formy monarchií

I. ČLENĚNÍ:

- ▣ ABSOLUTNÍ
- ▣ KONSTITUČNÍ

II. ČLENĚNÍ

- ▣ ABSOLUTNÍ
- ▣ KONSTITUČNÍ
- ▣ PARLAMENTNÍ

Republika

- Hlava státu je do své funkce volena
- Její funkční období je zpravidla omezeno (nejčastěji 4-5 let)
- Titul hlavy státu je nejčastěji „prezident“ (existují ale i jiné varianty)

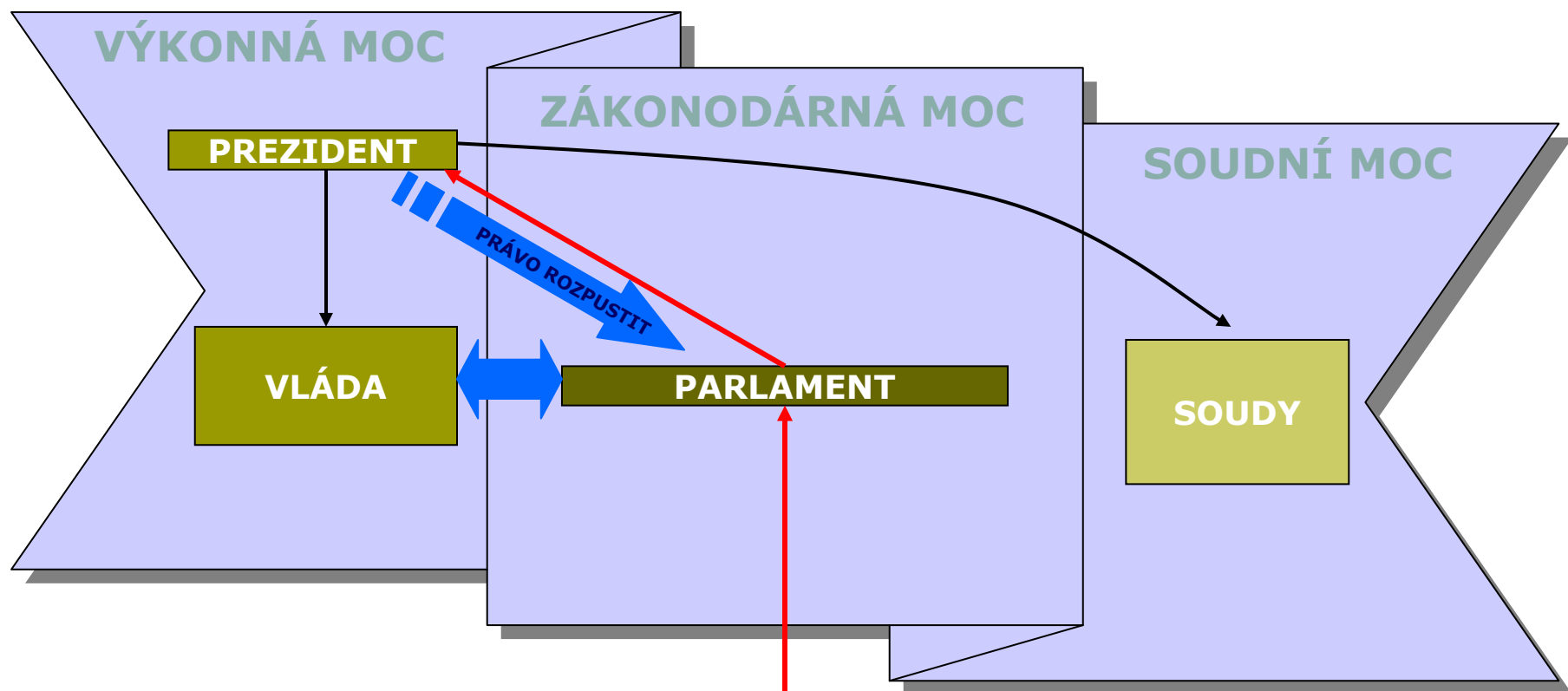

White House photo by Eric Draper

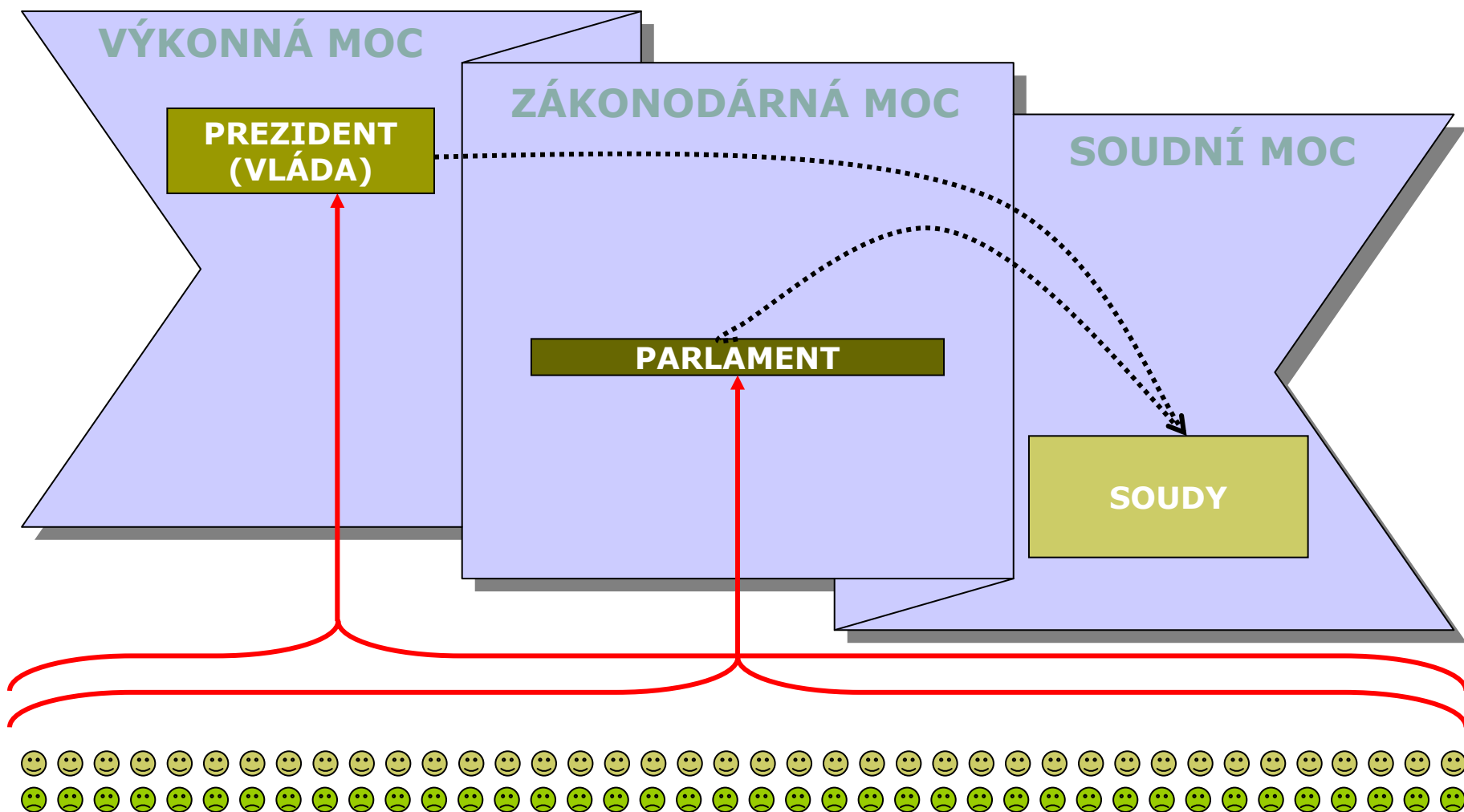
Formy republik:

- Parlamentní republiky
- Prezidentské republiky
- Parlamentně prezidentské republiky

Parlamentní republiky – logika věci

Prezidentské republiky – logika věci

Hlavní rozdíly

	PREZIDENTA VOLÍ	PŘESED VLÁDY	VLÁDA ODPOVÍDÁ	PRÁVO PREZIDENTA ROZPUSTIT PARLAMENT
PARLAMENTNÍ	parlament	ANO	parlamentu	ANO
PREZIDENT-SKÁ	občané	NE	prezidentovi	NE
PARL. – PREZ.	občané	ANO	oběma	ANO

POLITICKÁ A SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

Státní moc
Formy státu
(ideologické typologie)

Stále platné Aristotelovo třídění forem státu

- Aristoteles (384–322 př. n. l.) v knize politika vymezil základní formy státu podle formy vlády:
- 3 „správné“ formy:
 - **Monarchie** (Μοναρχία) – panství jednotlivce, který sleduje prospěch celku
 - **Aristokracie** (ἀριστοκρατία) – „panství nejlepších“, tj. vybrané menšiny
 - **Demokracie** (δημοκρατία) – „panství lidu“, tj. většiny*
- 3 „zvrhlé“ formy:
 - **Tyranie** – panství jednotlivce, který sleduje jen vlastní prospěch
 - **Oligarchie** (ὀλιγαρχία) – „panství několika“, tj. bohatých k jejich prospěchu
 - **Ochlokracie** (οχλοκρατία) – „panství lůzy“, tj. zvláště chudých*

* Aristoteles ale označoval vládu většiny pojmem **politeia** a zvláště chudých jako **demokracii** (upraveno v souladu s dnešním chápáním těchto pojmů)

Někdy se uvádí i 4. typ ...

□ **Ideokracie** (zpravidla ve formě **teokracie**):

- formálně neexistuje lidská vrchnost, nejvyšší moc má bůh nebo nadlidská duchovní bytost / idea oproštěná od slabostí lidské povahy
- v praxi v tomto případě mají moc osoby (osoba) oprávněné interpretovat boží vůli / hlavní ideu
- podle povahy tohoto sboru se může jednat o období kterékoliv ze 3 „správných“ i 3 „zvrhlých“ forem státu
- některé znaky ideokracie má komunismus (neměnná dokonalá idea a úzká skupina osob oprávněných ideu interpretovat)

Stát

demokratický x autoritativní x totalitní

- **Demokracie** – to si do jisté míry umíme představit
- **Autoritářství** – vládne vůdce nebo malá skupina vůdců bez využívání vůdčí ideologie, moc vůdce není nejasně vymezena a je připuštěn omezený politický pluralismus, v omezené míře (nebo v některých aspektech veřejného života) je možná svobodná existence subjektů, které jsou nezávislé na politické moci (např. církve, vysoké školy), občanům není vnucována žádná ideologie, není vytvořen systém jediné politické strany, která by splývala se státem
- **Totalita** – vládne vůdce nebo malá skupina vůdců zpravidla s využitím vůdčí ideologie, moc vůdce je jasně vymezena (de facto absolutní, formálně ale může být omezená), není připuštěn ani omezený politický pluralismus, veškeré veřejné aktivity jsou pod kontrolou vedení státu, občanům je „státní“ ideologie vnucována, zpravidla je vytvořen systém jediné politické strany, která splývá se státem (případně má jedna z politických stran formálně zaručenu „vedoucí úlohu“)

Lze měřit míru demokracie?

- V praxi je obtížné některé státy zařadit do kategorií „demokratický“, „autoritářský“ nebo „totalitní“
- Nejasná je zejména hranice autoritářský / totalitní, neexistuje např. shoda, jestli komunistické země východního bloku byly celou dobu své existence totalitní (např. Československo v 60. letech, nebo Polsko, kde byla církev vždy nezávislá na státní moci)
- Nejuznávanějším ukazatelem je pravděpodobně míra svobody, kterou zveřejňuje každoročně organizace Freedom House

Míra svobody podle
zprávy Freedom House
(povinné pro studenty MRS a RG,
informativní pro učitelské studium)

Freedom in the World

- ❑ Zpráva vydávaná každoročně organizací Freedom House
- ❑ provádí evaluaci států podle stavu a míry dodržování lidských a občanských práv v praxi
- ❑ nehodnotí se „teoretická“ míra práv daná zákony, ale skutečná praxe
- ❑ propracovaná metodika
- ❑ výhoda: zpráva je publikována pravidelně od roku 1972, je proto možné zachytit dlouhodobé trendy (metodika se průběžně modifikuje, data z rozdílných let jsou však srovnatelná)
- ❑ nevýhoda: podobně jako ostatní indexy jisté zploštění problematiky na jediný číselný údaj, značný rozptyl uvnitř jednotlivých kategorií, „potrefené“ státy kritizují finanční napojení Freedom House na americkou vládu

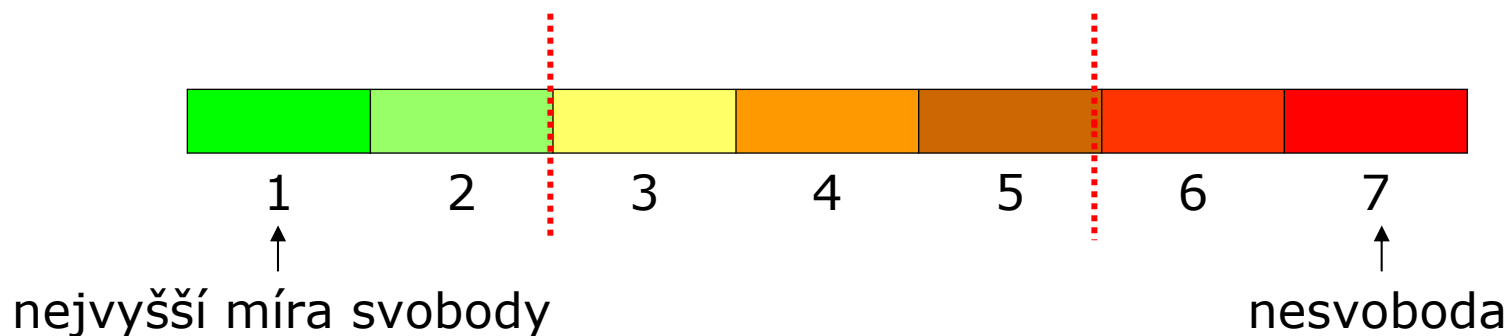
Freedom House

- NGO v USA, výzkumná instituce a think tank založený 1941 s cílem „šířit svobodu ve světě“, sídlí ve Washingtonu, činnost financuje značnou měrou americká vláda
- www.freedomhouse.org
- pravidelné přehledy stavu dodržování politických práv vydává organizace už od 50. let:
 - původně pod názvem **Balance Sheet of Freedom**,
 - v roce 1972 upravena koncepce i název na **The Comparative Study of Freedom**, v této studii už bylo provedeno numerické hodnocení míry svobod a kategorizace 151 států a 45 teritorií států na svobodné, částečně svobodné a nesvobodné
 - tyto údaje byly poté každoročně aktualizovány v časopise Freedom at Issue (později změněn název na Freedom Review) a
 - později každoročně v knižní podobě pod názvem **Freedom in the World** (v roce 2008 bylo sledováno 193 států a 15 dalších vybraných území)
- zprávy obsahují číselné ohodnocení míry svobody a rozsáhlé důvodové zprávy ke každému teritoriu

Metodologie

- hodnotí se zvlášť:
 - politická práva (právo svobodné participace na politických procesech, zejména volbách)
 - občanské svobody (osobní svobody jednotlivce)
- hodnocení je číselné na stupnici 1–7:

- průměr hodnocení obou ukazatelů pak zařadí zemi do jedné z kategorií:
 - **svobodná** (*Free*) – 1,0–2,5 bodů
 - **částečně svobodná** (*Partly Free*) – 3,0–5,0 bodů
 - **nesvobodná** (*Not Free*) – 5,5–7,0 bodů

Politická práva – co se sleduje?

- 10 aspektů v těchto oblastech:
- **volební proces** (3) – posuzována spravedlnost voleb hlavy státu / vlády (mohou být i nepřímé), voleb parlamentu a volebního zákonodárství
- **politický pluralismus** (4) – posuzováno právo občanů politicky se organizovat (politické strany, hnutí, apod.), postavení opozice, míra „nezasahování“ silových uskupení (armády, totalitních stran, náboženské hierarchie) do politických svobod občanů, politická práva menšin
- **praktické fungování vlády** (3) – míra, s jakou určují politiku vlády svobodně zvolené instituce, míra ovlivnění vlády korupcí, míra transparentnosti, otevřenosti a odpovědnosti voličům v období mezi volbami

Občanské svobody – co se sleduje?

- ❑ 15 aspektů v těchto oblastech:
- ❑ **svoboda slova a náboženské svobody** (4) – jsou media svobodná, jsou náboženské instituce a skupiny svobodné a mohou bez omezení praktikovat svou víru, existují akademické svobody a není vzdělávací systém politicky indoktrinován, není zasahováno do soukromí občanů?
- ❑ **práva sdružovací** (3) – existuje právo na shromažďování a demonstrace, působí svobodně NGOs, fungují nezávislé odbory?
- ❑ **právní prostředí** (4) – jsou soudy nezávislé, dodržují se zákony při potírání kriminality a je policie pod veřejnou kontrolou, nejsou pronásledovány opoziční skupiny (politický teror, nucený exil, mučení), není v zemi válka nebo vzpoury, je garantován rovný přístup a zacházení všem skupinám obyvatel?
- ❑ **osobní svobody a práva** (4) – kontroluje stát migrace, výběr bydliště, zaměstnání, výběr škol; mají občané právo vlastnit majetek a podnikat, neovlivňují soukromé podnikání bezpečnostní složky, politické strany nebo organizace, organizovaný zločin; existují osobní sociální svobody vč. genderové rovnosti, svobody výběru partnera, volby velikosti rodiny, existuje „rovnost příležitostí“ a ochrana před ekonomickým vykořisťováním?

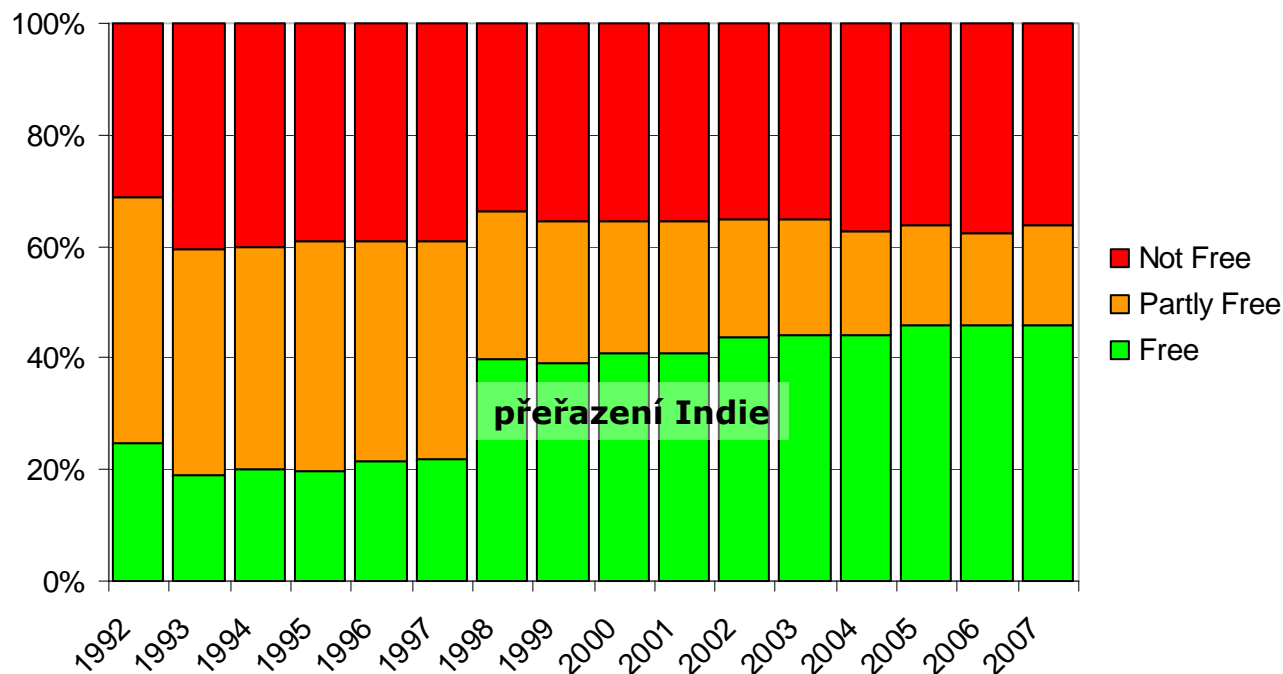
Metodologie

- každý aspekt je hodnocen 0–4 body (0 nejméně a 4 nejvíce svobody)
- politická práva tak mohou být ohodnocena 0–40 body.
občanské svobody 0–60 body
- **součet se pak převádí na konečný počet bodů stupnice 1–7:**

Politická práva body	sedmibodová stupnice	Občanské svobody body	sedmibodová stupnice
36–40	1	53–60	1
30–35	2	44–52	2
24–29	3	35–43	3
18–23	4	26–34	4
12–17	5	17–25	5
6–11	6	8–16	6
0–5	7	0–7	7

Trendy

- zpráva z roku 2008 (stav 2007)
(193 států / 6,6 mld. lidí)
 - 90 svobodných států (3,0 mld. – 46 % populace)
 - 60 částečně svobodných států (1,2 mld. – 18 % populace)
 - 43 nesvobodných států (2,4 mld. – 36 % populace)

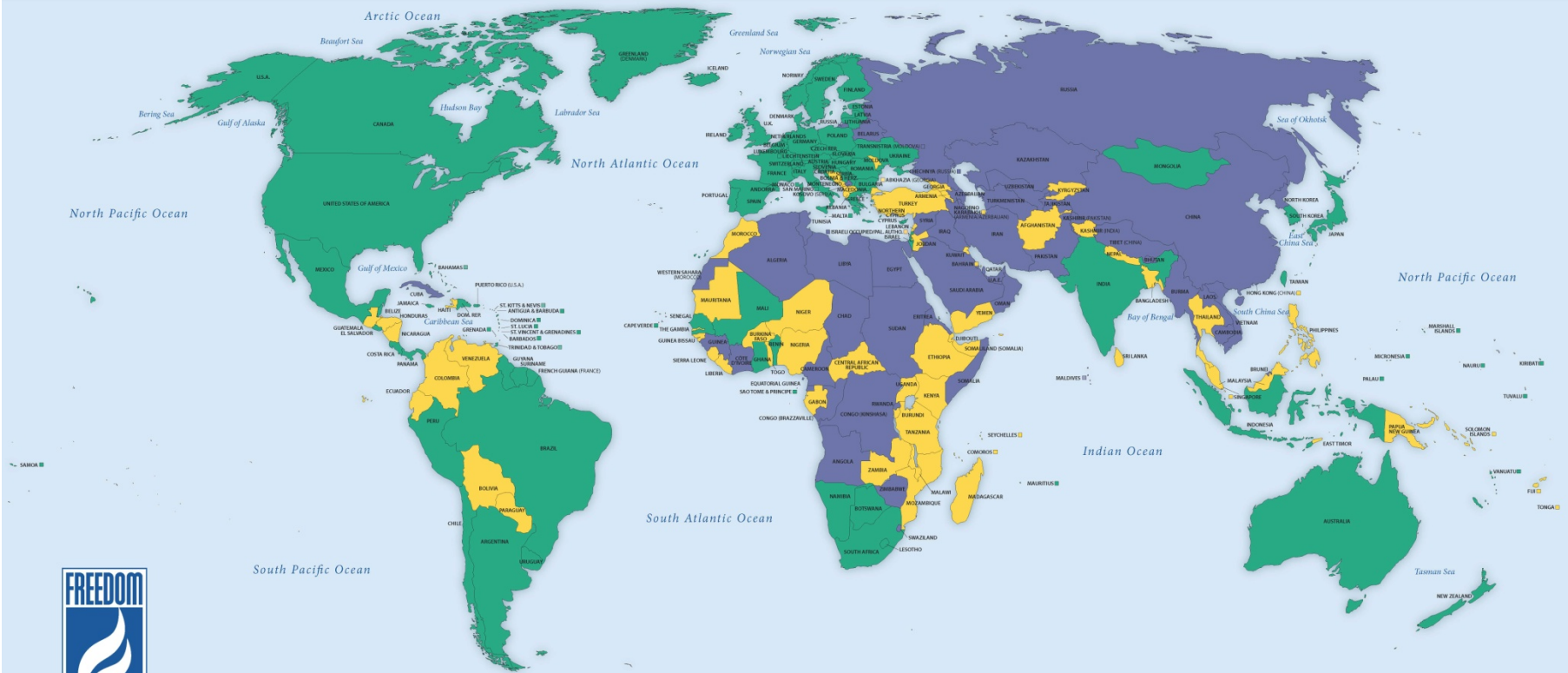

Mapa svobody

FREEDOM HOUSE

Map of Freedom

2008

Survey Findings

Freedom Status	Country Breakdown	Population Breakdown (in billions)
FREE	90 (47%)	3.03 (46%)
PARTLY FREE	60 (31%)	1.19 (18%)
NOT FREE	43 (22%)	2.39 (36%)
TOTAL	193 (100%)	6.61 (100%)

The Map of Freedom reflects the findings of Freedom House's *Freedom in the World 2008* survey, which rates the level of political rights and civil liberties in 193 countries and 15 related and disputed territories during 2007. Based on these ratings, countries are divided into three categories: **Free**, **Partly Free**, and **Not Free**.

A Free country is one where there is broad scope

for open political competition, a climate of respect for civil liberties, significant independent civic life, and independent media.

Partly Free countries are characterized by some restrictions on political rights and civil liberties, often in a context of corruption, weak rule of law, ethnic strife, or civil war.

A Not Free country is one where basic political

rights are absent, and basic civil liberties are widely and systematically denied.

Freedom House is an independent nongovernmental organization that supports the expansion of freedom worldwide.

www.freedomhouse.org

Politická práva – rekordy (2008)

	stát	body (40bodová škála)
1.	Barma	-2
2.	Severní Korea	0
	Somálsko	0
	Turkmenistán	0
	Uzbekistán	0
6.	Kuba	1
	Laos	1
	Lybie	1
	Rovníková Guinea	1
	Sýrie	1

Politická práva – rekordy (2008)

- maximum (40 bodů) mají: Barbados, Dánsko, Finsko, Island, Kanada, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Rakousko, San Marino, Spojené království, Švédsko
- ČR byla evaluována 38 body

Občanské svobody – rekordy (2008)

	stát	body (60bodová škála)
1.	Severní Korea	2
2.	Somálsko	3
	Uzbekistán	3
4.	Barma	5
	Turkmenistán	5
6.	Kuba	6
7.	Lybie	7
	Súdán	7
9.	Sýrie	8
10.	R. Guinea, S. Arábie, Zimbabwe	9

Občanské svobody – rekordy (2008)

- maximum (60 bodů) mají: Finsko, Island, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Norsko, San Marino, Švédsko
- ČR byla evaluována 57 body

Mezi politickými právy a osobními svobodami je značná korelace ...

- většinou je hodnocení politických práv a osobních svobod obdobné
- Jsou ale výjimky – např.:
 - Brunej, Fidži, Hongkong, Tonga (↓ politická práva, ↑ občanské svobody)
 - Čína, Vietnam, Západní Sahara (v těchto případech ↓ ↓ politická práva, ↓ občanské svobody)
 - Thajsko (↓ politická práva, ■ občanské svobody)

POLITICKÁ A SOCIOEKONOMICKÁ GEOGRAFIE

Státní moc
Volby

Volby

□ Definice:

***... ustavení orgánu určitého
společenství lidí cestou hlasování
stanovené většiny k volbě
oprávněných subjektů***

Volby

- Nejčastější způsob výběru vhodných osob do rozhodovacích a řídicích orgánů států
 - Tradičně způsob obsazování **parlamentů, hlav státu v republikách a orgánů místní samosprávy**, spíše výjimečně vlád, soudních orgánů nebo panovníků
- Jejich prostřednictvím obyvatelstvo státu realizuje svoji svrchovanost / kontrolu nad rozhodovacími a řídicími orgány států a docíluje toho, aby tyto orgány „prosazovaly cíle členů společnosti“
- V praxi volby „transformují“ vůli obyvatel užitím rozdílného volebního práva nebo volebního systému

... existují ale i jiné způsoby ustavování

- V závislosti na typu funkce nebo orgánu jsou v demokraciích plně akceptovatelné i:
 - **Jmenování**
 - **Zdědění** (poměrně neobvyklé)
 - **Určení losem** (pokud je při použití jiné metody situace bezvýchodná – např. rovnost hlasů při volbě – nebo se záměrně svěříje rozhodnutí náhodě – losování předsedů ve volebních komisích)
 - Vítězství v **konkurzu**
... a další

Volby se rozlišují podle různých kritérií

podle „bezprostřednosti“ volby:

- **Přímé volby** – voliči dávají hlas bezprostředně kandidátům a rozhodují tak o jejich zvolení (typické pro volbu parlamentů, u dvoukomorových parlamentů zejména jejich dolní komory)
- **Nepřímé volby** – charakteristické je to, že otázku volby neřeší přímo občané, ale následně osoby, kterým dali svůj hlas – volitelé (např. volby prezidenta USA), poslanci (např. prezident ČR)

Volby se rozlišují podle různých kritérií

podle územního rozsahu:

- **všeobecné** – volí se např. celý zákonodárny sbor (u nás např. Poslanecká sněmovna)
- **dílčí** – volí se jen část zákonodárneho sboru (u sborů, které se v pravidelných intervalech obměňují – např. v ČR Senát – senátoři se volí na 6 let, každé 2 roky se obměňuje třetina členů)
- **doplňovací** – volí se jen na uvolněná místa (např. rezignace nebo úmrtí poslance), případně na místa nově vytvořená (např. v roce 1924 proběhly doplňovací volby do československého parlamentu (zvoleného v roce 1920) na Podkarpatské Rusi – na tomto území se na rozdíl od zbytku státu v roce 1920 nevolilo)

Volby se rozlišují podle různých kritérií

podle periodicity:

- **řádné** – volí se po uplynutí funkčního období voleného orgánu, tj. v dříve předpokládaném termínu
- **mimořádné** – volí se dříve, než skončilo řádné funkční období voleného orgánu – např. po rozpuštění parlamentu, úmrtí nebo rezignaci volené osoby apod.

Volební právo a volební systém

□ Volební právo:

... kdo má právo se
účastnit voleb

□ Volební systém:

...jakým způsobem se
volby realizují a jak
jsou „přepočítávány“
hlasy

Volební právo:

- ❑ všeobecné X omezené (některé skupiny obyvatel se nemají právo voleb účastnit – např. ženy)
- ❑ rovné X nerovné (voliči nemají stejný počet hlasů, resp. jejich hlasy nemají stejnou „hodnotu“)
- ❑ tajné X veřejné (voliči deklarují veřejně, koho volí – např. zvednutím ruky, prohlášením, podpisem apod.)
- ❑ povinné X dobrovolné

- ❑ V demokraciích je obvyklé všeobecné, rovné a tajné hlasování

Volební systém

Volební systém je ***způsob, jakým jsou přidělovány kandidátům mandáty s ohledem na výsledek hlasování ve volbách***

- Většinové volební systémy
- Volební systém poměrného zastoupení
- Smíšené volební systémy

Většinový volební systém

- Vývojově starší typ, do konce 19. století jediný používaný volební systém

VOTE FOR ONE CANDIDATE ONLY		
1	COTTIER Barbara Elizabeth Cottier, 11 Twines Close, Sparkford, Yeovil, Somerset. BA22 7JW Conservative Party Candidate.	
2	GRAHAM Leona Alice-Mae Graham, The Coach House, Hornblotton House, Hornblotton, Nr. Shepton Mallet, Somerset. BA4 6SB Green Party	
3	MAYER Theodor Mayer, Forty Acres Farm, South Barrow, Yeovil, Somerset. BA22 7LE Independent.	
4	WINCHILSEA Shirley Winchilsea, South Cadbury House, Nr. Yeovil, Somerset. BA22 7HA Liberal Democrat.	

Hlasovací lístek: Spojené království

Většinový volební systém

- Území se rozdělí na tolik volebních obvodů, kolik má být obsazeno míst
- V každém volebním obvodu se volí jen 1 kandidát

VOTE FOR ONE CANDIDATE ONLY		
1	COTTIER Barbara Elizabeth Cottier, 11 Twines Close, Sparkford, Yeovil, Somerset. BA22 7JW Conservative Party Candidate.	
2	GRAHAM Leona Alice-Mae Graham, The Coach House, Hornblotton House, Hornblotton, Nr. Shepton Mallet, Somerset. BA4 6SB Green Party	
3	MAYER Theodor Mayer, Forty Acres Farm, South Barrow, Yeovil, Somerset. BA22 7LE Independent.	
4	WINCHILSEA Shirley Winchilsea, South Cadbury House, Nr. Yeovil, Somerset. BA22 7HA Liberal Democrat.	

Hlasovací lístek: Spojené království

Většinový volební systém

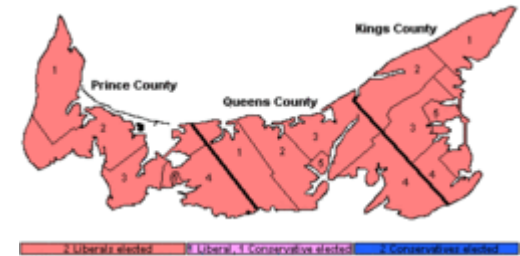
- Dává reálnou šanci na úspěch jen těm největším stranám, napomáhá k vytvoření systému dvou stran střídajících se u moci (viz např. USA, Británie)
- Výhody:
 - Volí se jednotlivci, voliči „znají svého poslance“
 - Zvolené parlamenty mívají jednodušší stranickou strukturu, snáze se sestavuje vláda
- Nevýhody:
 - Hlasy odevzdané pro jiného kandidáta, než který zvítězil, nemají žádný vliv na složení voleného tělesa, propadají
 - Menšinové politické proudy nemohou dostat zastoupení (v žádném obvodu nemají většinu)

Varianty:

- **System relativní většiny**
 - Ke zvolení stačí relativní většina hlasů, rozhodne se v prvním kole hlasování („vítěz bere vše“, např. USA, Británie)
- **System absolutní většiny**
 - Ke zvolení je potřebná více než polovina hlasů, pokud ji v prvním kole nikdo nezíská, rozhoduje se v druhém kole voleb mezi nejúspěšnějšími kandidáty kola prvního (např. Senát PČR)
- **System kvalifikované většiny**
 - Zcela výjimečný – ke zvolení se vyžaduje více než 50 % hlasů (např. italský Senát – do roku 1993 se vyžadovalo ke zvolení za senátora 65 % hlasů v jednomandátovém volebním obvodu)
- **System alternativního hlasu – viz dále**

Past většinového volebního systému

- vůle voličů může být v extrémních případech zcela deformována

- příklad:
volby parlamentu na Ostrově prince Edwarda v roce 1935:

strana	podíl hlasů (%)	počet mandátů
Liberal Party	58,0	30
Conservative Party	42,0	0

System alternativního hlasu

- Použit poprvé v Austrálii, proto též „**australský volební systém**“
- Volič může vedle svého jednoho hlasu označit i další kandidáty v pořadí, v jakém by preferoval jejich zvolení. Pokud první preference voličů nevedou u žádného kandidáta ke zisku absolutní většiny, postupným vyřazováním kandidátů s nejmenším počtem prvních, druhých atd. preferencí a přidělování jejich hlasů kandidátům s druhou, třetí atd. preferencí je nakonec určen jeden kandidát, který získá potřebnou nadpoloviční většinu voličů
- Postupné přerozdělování hlasů – viz následující strany

System poměrného zastoupení (proporcionální)

- Mohl se vytvořit až po vzniku systému politických stran (v 19. století)

DRŽAVNO IZBORNO POVJERENSTVO REPUBLIKE HRVATSKE
GLASAČKI LISTIĆ
ZA IZBOR ZASTUPNIKA U ZASTUPNIČKI DOM HRVATSKOGA DRŽAVNOG SABORA
NA KOJEM SE GLASUJE ZA JEDNU OD LISTA I. IZBORNE JEDINICE

1. DEMOKRATSKA PRIGORSKO-ZAGREBAČKA STRANKA - DPS ZAGORSKA DEMOKRATSKA STRANKA - ZDS STANKO BELINA	16. HRVATSKA STRANKA UMIROVLJENIKA - HSU Mr. ZDRAVKO MRŠIĆ
2. DOMOVINSKA GRADANSKA STRANKA - DGS DRAGO MINTAS	17. HRVATSKA STRANKA ZELENIH - HSZ ZLATKO SVIBEN, dipl. ing.
3. HRVATSKA ČISTA STRANKA PRAVA - HČSP IVAN GABELICA	18. HRVATSKI DALMATINSKI DOM - HDD ANDRO FJOROVIĆ
4. HRVATSKA DEMOKRATSKA STRANKA - HDS RENE HOLLÖS, akad. kipar - slikar	19. HRVATSKI NEZAVISNI DEMOKRATI - HND Dr. sc. DAMIR BUKOVIĆ
5. HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA - HDZ Dr. MATE GRANIĆ	20. HRVATSKI OBRANBENI RED - HOR ZVONIMIR TRUSIĆ
6. HRVATSKA GRADANSKO SELJAČKA STRANKA - HGSS Dr. THOMIL RADJIA	21. HRVATSKI REPUBLIKANCI - HR SLAVKO DEGORIĆIJA
7. HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA STRANKA - HKDS KRŠĆANSKI DEMOKRATI MEDIMURJA - KDM IVAN KEGLEVIĆ, dipl. ing.	22. KRŠĆANSKA SOCIJALNA UNIJA - KSU NIKŠA SENTIĆ
8. HRVATSKA PROLJEČA - HP Dr. GORAN DODIG	23. NACIONALNA DEMOKRATSKA STRANKA - NDS NIKOLA ŠTEDUL
9. HRVATSKA PUČKA STRANKA TOMISLAV MERCEP, ing.	24. NEOVISNA LISTA ALOIZIJA BILIĆ
10. HRVATSKA REPUBLIKANSKA ZAJENICA - HRZ Dr. sc. KARLO IVAN LEO KORSKY	25. NEOVISNA LISTA Mr. sc. dr. ĐULA RUŠINOVIĆ-SUNARA
11. HRVATSKA SELJAČKA NARODNA STRANKA - HSNS MLADEN PAVKOVIĆ	26. NEOVISNA LISTA DUBRAVKO TOMLIJANOVIĆ
12. HRVATSKA SELJAČKA STRANKA - HSS LIBERALNA STRANKA - LS HRVATSKA NARODNA STRANKA - HNS AKCIJA SOCIJALDEMOKRATA HRVATSKE - ASH VLADO GOTOVAC	27. NEOVISNA LISTA VLADIMIR VESELICA
13. HRVATSKA STRANKA NARAVNOG ZAKONA - HSNZ Mr. sc. ZORA MAŠTROVIĆ, dr. med.	28. NOVA HRVATSKA - NH ANTE PRKAČIN
14. HRVATSKA STRANKA PRAVA - HSP HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA UNIJA - HKDU MARKO VESELICA	29. POKRET OŠTEČENIKA - STRANKA EKOLOŠKI SVJESNIH GRADANA - POL RIKARD MORITZ
15. HRVATSKA STRANKA PRAVA - 1861 - HSP-1861 DOBROSLAV PARAGA	30. SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA HRVATSKE - SDP HRVATSKA SOCIJALNO LIBERALNA STRANKA - HSLS IVICA RAČAN
	31. SOCIJALISTIČKA RADNIČKA PARTIJA HRVATSKE - SRP Dr. STIPE ŠUVAR

Važna napomena:
Glasački listić popunjava se tako da se zaokružni redni broj ispred naziva **samo jedne** listne izborne jedinice za koju se glasuje.

ZD 0386320

Hlasovací lístek: Chorvatsko

System poměrného zastoupení (proporcionální)

- Území se rozdělí na menší počet volebních obvodů, než kolik je mandátů
- V jednom volebním obvodu se volí více kandidátů zapsaných na listinách politických stran
- Voliči volí politické strany
- Mezi strany se mandáty přidělí podle podílu hlasů

DRŽAVNO IZBORNO POVJERENSTVO REPUBLIKE HRVATSKE
GLASAČKI LISTIĆ
ZA IZBOR ZASTUPNIKA U ZASTUPNIČKI DOM HRVATSKOGA DRŽAVNOG SABORA
NA KOJEM SE GLASUJE ZA JEDNU OD LISTA I. IZBORNE JEDINICE

1. DEMOKRATSKA PRIGORSKO-ZAGREBAČKA STRANKA - DPS ZAGORSKA DEMOKRATSKA STRANKA - ZDS STANKO BELINA	16. HRVATSKA STRANKA UMIROVLJENIKA - HSU Mr. ZDRAVKO MRŠIĆ
2. DOMOVINSKA GRADANSKA STRANKA - DGS DRAGO MINTAS	17. HRVATSKA STRANKA ZELENIH - HSZ ZLATKO SVIBEN, dipl. ing.
3. HRVATSKA ČISTA STRANKA PRAVA - HČSP IVAN GABELICA	18. HRVATSKI DALMATINSKI DOM - HDD ANDRO FJOROVIĆ
4. HRVATSKA DEMOKRATSKA STRANKA - HDS RENÉ HOLLÓS, akad. kipar - slikar	19. HRVATSKI NEZAVISNI DEMOKRATI - HND Dr. sc. DAMIR BUKOVIĆ
5. HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA - HDZ Dr. MATE GRANIĆ	20. HRVATSKI OBRANBENI RED - HOR ZVONIMIR TRUSIĆ
6. HRVATSKA GRADANSKO SELJAČKA STRANKA - HGSS Dr. THOMIL RADJA	21. HRVATSKI REPUBLIKANCI - HR SLAVKO DEGORIĆUJA
7. HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA STRANKA - HKDS KRŠĆANSKI DEMOKRATI MEDIMURJA - KDM IVAN KEGLEVIĆ, dipl. ing.	22. KRŠĆANSKA SOCIJALNA UNIJA - KSU NIKŠA SENTIĆ
8. HRVATSKA PROLJEČA - HP Dr. GORAN DODIG	23. NACIONALNA DEMOKRATSKA STRANKA - NDS NIKOLA ŠTEDUL
9. HRVATSKA PUČKA STRANKA TOMISLAV MERCEP, ing.	24. NEOVISNA LISTA ALOIZIJA BILIĆ
10. HRVATSKA REPUBLIKANSKA ZAJENICA - HRZ Dr. sc. KARLO IVAN LEO KORSKY	25. NEOVISNA LISTA Mr. sc. dr. ĐULA RUŠINOVIĆ-SUNARA
11. HRVATSKA SELJAČKA NARODNA STRANKA - HSNS MLADEN PAVKOVIĆ	26. NEOVISNA LISTA DUBRAVKO TOMLIJANOVIĆ
12. HRVATSKA SELJAČKA STRANKA - HSS LIBERALNA STRANKA - LS HRVATSKA NARODNA STRANKA - HNS AKCIJA SOCIJALDEMOKRATA HRVATSKE - ASH VLADO GOTOVAC	27. NEOVISNA LISTA VLADIMIR VESELICA
13. HRVATSKA STRANKA NARAVNOG ZAKONA - HSNZ Mr. sc. ZORA MAŠTROVIĆ, dr. med.	28. NOVA HRVATSKA - NH ANTE PRKAČIN
14. HRVATSKA STRANKA PRAVA - HSP HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA UNIJA - HKDU MARKO VESELICA	29. POKRET OŠTEČENIKA - STRANKA EKOLOŠKI SVJESNIH GRADANA - POL RIKARD MORITZ
15. HRVATSKA STRANKA PRAVA - 1861 - HSP-1861 DOBROSLAV PARAGA	30. SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA HRVATSKE - SDP HRVATSKA SOCIJALNO LIBERALNA STRANKA - HSLS IVICA RAČAN
	31. SOCIJALISTIČKA RADNIČKA PARTIJA HRVATSKE - SRP Dr. STIPE ŠUVAR

Važna napomena:
Glasački listić popunjava se tako da se zaokružni redni broj ispred naziva **samo jedne** listne izborne jedinice za koju se glasuje.

ZD 0386320

Hlasovací lístek: Chorvatsko

System poměrného zastoupení (proporcionální)

□ Výhody:

- Umožňuje zastoupení menšin
- Přesněji odráží politické rozvrstvení voličů

□ Nevýhody:

- Vede k většímu počtu politických stran v parlamentu, sestavení stabilní vlády je složitější
- Oslabuje se vazba mezi poslanci a voliči (poslanci jsou za zvolení „vděční“ straně, která je umístila na kandidátku, ne voličům, kteří volili stranu)
- Prakticky nepřipadá v úvahu zvolení nezávislých kandidátů
- Zastoupení získají občas i výrazně menšinové, extremistické nebo recesistické pol. strany

Varianty

Podle toho, jestli volič může ovlivňovat pořadí kandidátů na volebních listinách se rozlišují:

- **Kandidátní listiny přísně vázané** – volič volí pouze listinu politické strany, pořadí kandidátů na ni nemůže ovlivnit
- **Kandidátní listiny vázané** – volič musí volit jednu z listin politických stran, může ale ovlivnit pořadí na kandidátní listině preferenčními hlasy (např. Poslanecká sněmovna PČR)
- **Volné kandidátní listiny** – volič volí přímo jednotlivé kandidáty na kandidátních listinách, může tak rozložit svůj hlas mezi kandidáty různých kandidátních listin (tzv. panašování) (takto např. obecní volby v ČR)

Kombinované volební systémy

- Kombinují většinový systém a systém poměrného zastoupení
- Nejčastěji je část poslanců volena jedním a část druhým systémem (např. v SRN)

Stimmzettel
für die Wahl zum Deutschen Bundestag
im Wahlkreis 252 Würzburg
am 18. September 2005

Sie haben 2 Stimmen

hier 1 Stimme
für die Wahl
eines/einer Wahlkreisabgeordneten

Erststimme

hier 1 Stimme
für die Wahl
einer Landesliste (Partei)
– maßgebende Stimme für die Verteilung der
Sitze insgesamt auf die einzelnen Parteien –

Zweitstimme

1	Lehrieder, Paul <small>Erster Bürgermeister, Rechtsanwalt, Gaukönigsshofen, Hauptstr. 14</small>	CSU <small>Christlich-Soziale Union in Bayern e.V.</small>	☐
2	Kolbow, Walter <small>Parlamentarischer Staatssekretär, Mitglied des Bundestages Würzburg, Gertraud-Rostovsky-Str. 36</small>	SPD <small>Sozialdemokratische Partei Deutschlands</small>	☐
3	Friedl, Patrick <small>Wissenschaftlicher Mitarbeiter Würzburg, Adalberstr. 1</small>	GRÜNE <small>BÜNDNIS 90/ DIE GRÜNEN</small>	☐
4	Kracht, Moritz <small>Student Würzburg, Gerberstr. 8</small>	FDP <small>Freie Demokratische Partei</small>	☐
5	Seifert, Berthold <small>Leitender kaufmännischer Angestellter Eibelstadt, Wolfspfad 18</small>	REP <small>DIE REPUBLIKANER</small>	☐
6	Brechbilder, Belinda <small>Büchselliebi Würzburg, Versbacher Str. 235</small>	DIE LINKE. <small>Die Linkspartei.PDS</small>	☐
7	Meenen, Uwe <small>Verlagskaufmann Würzburg, Industriestr. 16</small>	NPD <small>Nationaldemokratische Partei Deutschlands</small>	☐
8	Huth, Adelheid <small>Hausfrau Gerbrunn, Sandbühlstr. 9a</small>	PBC <small>Partei Bibeltreuer Christen</small>	☐
		Christlich-Soziale Union in Bayern e.V. <small>Dr. Edmund Stoiber, Michael Glas, Maria Eichhorn, Dr. Günther Beckstein, Horst Seehofer</small>	☐
		Sozialdemokratische Partei Deutschlands <small>Ludwig Sloggiel, Renate Schmidt, Otta Schily, Susanne Kastner, Walter Kolbow</small>	☐
		BÜNDNIS 90/ DIE GRÜNEN <small>Cassia Roth, Hans-Joost Fell, Christine Schiel, Jerzy Montag, Ekin Deligöz</small>	☐
		Freie Demokratische Partei <small>Sabine Leutheusser-Schnarrenberger, Horst Friedrich, Dr. Maximilian Stadler, Dr. Rainer Striener, Horst Meischer</small>	☐
		DIE REPUBLIKANER <small>Johann Glättner, Barthold Seifert, Alfons Wimmer, Monika Ewert, Dieter Hübing</small>	☐
		Die Linkspartei.PDS <small>Klaus Ernst, Eva Bulling-Schröbler, Kornelia Möller, Markus Bannenberg, Anny Heike</small>	☐
		Nationaldemokratische Partei Deutschlands <small>Falk Ollert, Bruno Wetzol, Franz Salzberger, Dr. Thomas Mehnert, Sascha Rothmüller</small>	☐
		Partei Bibeltreuer Christen <small>Johannes Schabert, Erich Freudenberger, Thomas Rinke, Baldwin Schneider, Adelheid Huth</small>	☐
		Bayernpartei <small>Andreas Settele, Manfred Klemz, Hubert Dorn, Peter Franit, Anton Maller</small>	☐
		Feministische Partei DIE FRAUEN <small>Waltraud Pomper, Renate Schwidtdorff, Alcher, Bert Hötner, Sabine Scherbaum, Adelheid Wohlfart</small>	☐
		DIE GRAUEN - Graue Panther <small>Emil Schwanek, Horst Stocker, Krista Jäger, Leopold Schöner, Robert Gellekum</small>	☐
		Bürgerrechtsbewegung Solidarität <small>Eike Finnen, Helmut Eichinger, Reinhard Maßberg, Gerald Strickner, Franz Majer</small>	☐
		FAMILIEN-PARTEI DEUTSCHLANDS <small>Werner Hummel, Roswitha Bandt, Simone Vosswinkel, Dr. Wolfgang Künzer, Hermann Stried</small>	☐
		Marxistisch-Leninistische Partei Deutschlands <small>Andrea Dumbberger, Johannes Rupprecht, Corinna Köpke, Klaus Mischau, Theresse Gmelch</small>	☐

Hlasovací lístek: Německo

Stimmzettel

für die Wahl zum Deutschen Bundestag
im Wahlkreis 252 Würzburg
am 18. September 2005

Sie haben 2 Stimmen

hier 1 Stimme

für die Wahl
eines/einer Wahlkreisabgeordneten

hier 1 Stimme

für die Wahl
einer Landesliste (Partei)
- maßgebende Stimme für die Verteilung der
Sitze insgesamt auf die einzelnen Parteien -

Erststimme

Zweitstimme

1	Lehrieder, Paul Erster Bürgermeister, Rechtsanwalt Gaukönigshofen, Hauptstr. 14	CSU Christlich-Soziale Union in Bayern e.V.	☐
2	Kolbow, Walter Parlamentarischer Staatssekretär, Mitglied des Bundestages Würzburg, Gertraud-Rostosky-Str. 36	SPD Sozialdemokratische Partei Deutschlands	☐
3	Friedl, Patrick Wissenschaftlicher Mitarbeiter Würzburg, Adalberostr. 1	GRÜNE BÜNDNIS 90/ DIE GRÜNEN	☐
4	Kracht, Moritz Student Würzburg, Gerberstr. 8	FDP Freie Demokratische Partei	☐

☐	CSU	Christlich-Soziale Union in Bayern e.V. Dr. Edmund Stoiber, Michael Glos, Maria Eichhorn, Dr. Günther Beckstein, Horst Seehofer	1
☐	SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands Ludwig Stiegler, Renate Schmidt, Otto Schily, Susanne Kastner, Walter Kolbow	2
☐	GRÜNE	BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN Claudia Roth, Hans-Josef Fell, Christine Scheel, Jerzy Montag, Ekin Deligöz	3
☐	FDP	Freie Demokratische Partei Sabine Leutheusser-Schnarrenberger, Horst Friedrich, Dr. Maximilian Stadler, Dr. Rainer Stinner, Horst Meierhofer	4

Volební geografie (*Electoral Geography*)

- ❑ Relativně mladý a relativně samostatný podobor politické geografie
- ❑ První studie: 1913, plně se ale etablovala až v 60. letech
- ❑ Obecně se zabývá hlavně územní diferenciací volebního chování a jeho souvislostí s ostatními geografickými jevy
- ❑ Zkoumá zpravidla větší územní celky (proto hlavně parlamentní a prezidentské volby, referenda a plebiscity)

Co „lze vyzkoumat“?

3 hlavní témata volební geografie

- **Podmíněnosti hlasování** – snaží se zjistit podmíněnosti hlasování v partikulárních volbách nebo skupině voleb (statisticky srovnává rozložení volební podpory a jiných jevů, hledá podobnosti a podmíněnosti, v praxi „srovnávání map“ nebo méně romanticky „srovnávání matic čísel“) – kdo volí komunisty, jak volí důchodci apod.

Co „lze vyzkoumat“?

dále

- **Geografické vlivy na hlasování** – zjištění, jak ovlivnily volební chování prostorové vlivy (tj. ne program strany / kandidáta, etnické / sociální / profesní charakteristiky voličů, ale např. sídlo strany, bydliště kandidáta, volební kampaň – třeba trasa volebního autobusu nebo místa vystoupení volebního lídra) – nejgeografičtější je sledování tzv. **efektu sousedství** (*the neighborhood effect*) – sledování vztahu mezi volebními výsledky a bydlištěm kandidátů

Co „lze vyzkoumat“?

a konečně:

- ***vlivy vymezení volebních obvodů na složení voleného orgánu*** (*geography of representation*)

„Volební geometrie“:

Výsledky voleb může ovlivnit:

- Uzavírají klauzule (minimální počet hlasů, který musí kandidát získat (u nás 5 %))
- Metody přepočtu hlasů na mandáty (mohou zvýhodňovat větší, střední nebo menší strany)
- Velikost a hranice volebních obvodů

Základní techniky:

Malapportionment

- ❑ Nestejná velikost volebních obvodů – a z toho plynoucí nestejná „váha“ jednoho hlasu

Gerrymandering

- ❑ Manipulace s hranicemi při zachování přibližně stejné velikosti volebních obvodů

Gerrymandering

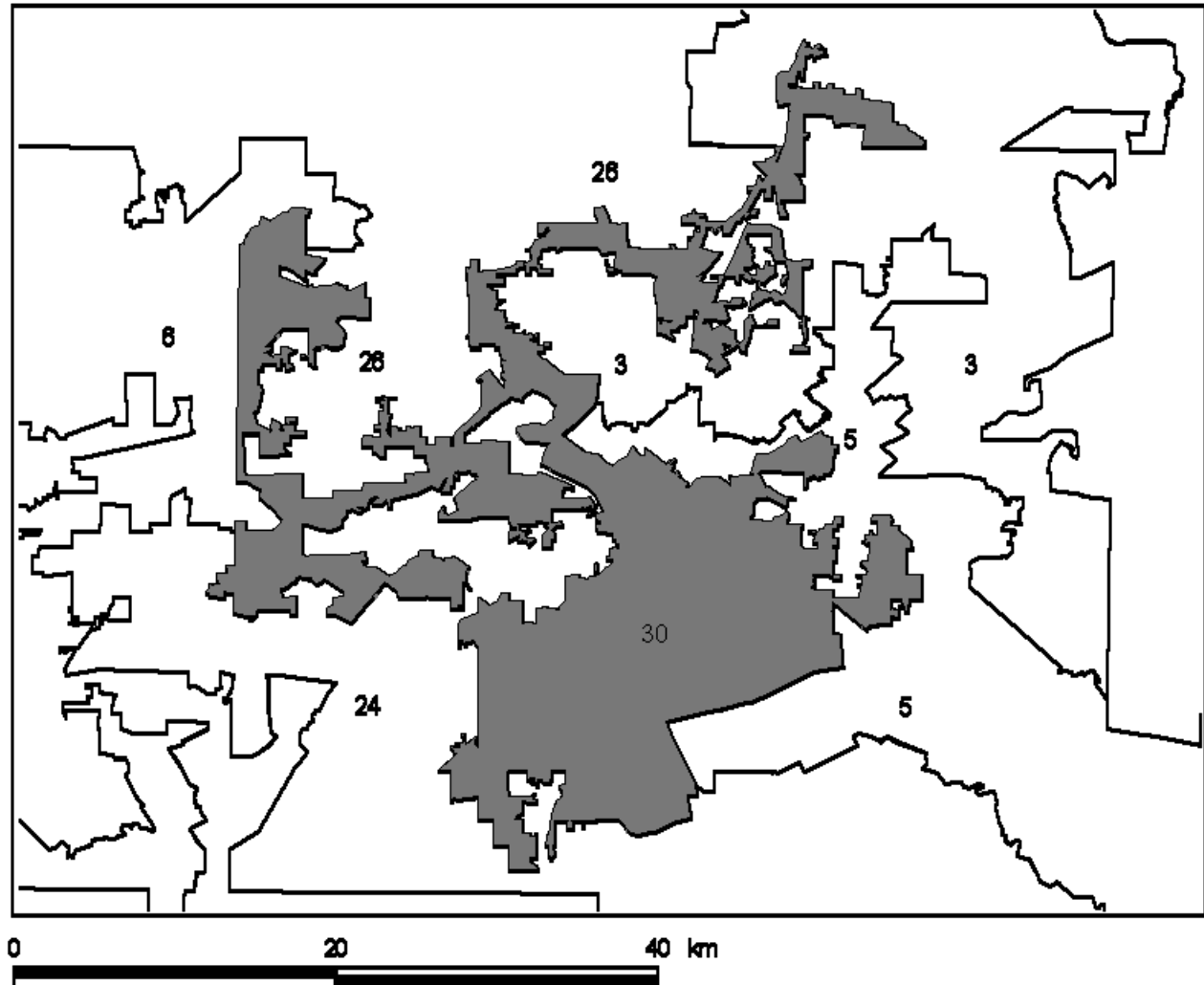
- ❑ Termín odkazuje na volební obvody ve státě Massachusetts z roku 1812 (zákon podepsal guvernér Elbridge Gerry)
- ❑ Jeden z obvodů připomínal tvarem mloka (salamander), ale posměšně se mu začalo říkat podle guvernéra gerrymander

Gerrymandering

Příklad: Dallas (volby Kongresu USA 1992)

Obvod byl vytvořen tak, aby v něm měli převahu afroameričtí voliči

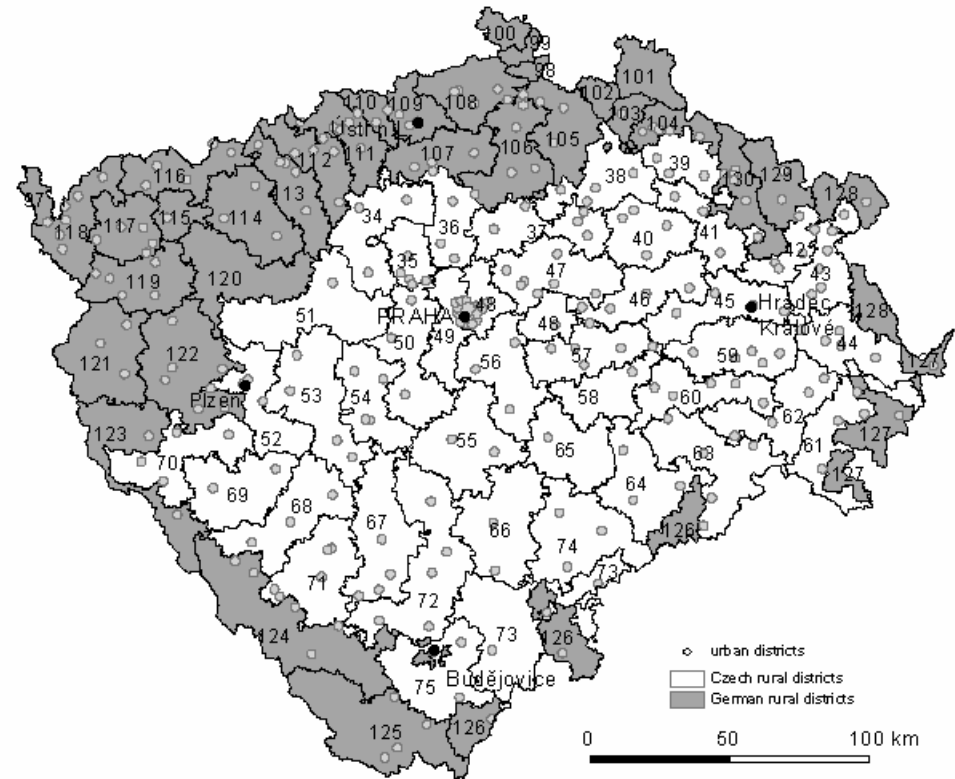
Malapportionment

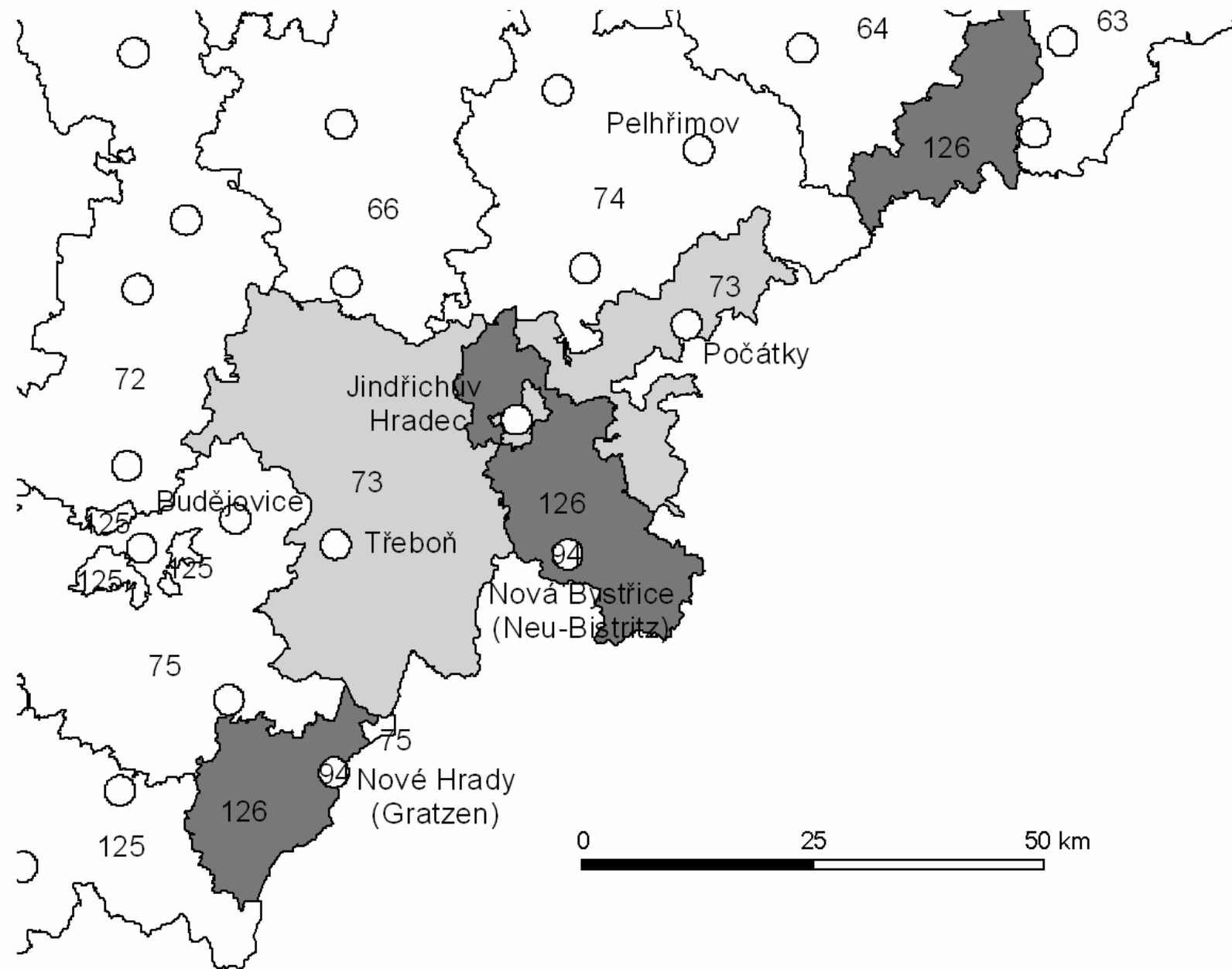
Příčiny:

- ❑ Záměr (zvýhodnění určitého území – např. v předválečném Rakousku zvýhodnění měst a Němci osídlených území – ve Vídni i volební obvody s 2 000 voličů, na českém venkově až 50 000 voličů)
- ❑ Dlouhá rigidita hranic obvodů (hranice zůstávají bez ohledu na populační změny – např. v roce 1960 měl nejmenší volební obvod pro volby texaského parlamentu 216 tis. obyvatel, největší 952 tis. obyvatel, v 60. letech ústavní soud USA malapportionment zakázal)
- ❑ Výjimečně požadavek na stejný počet obyvatel (ne voličů) ve volebních obvodech

Příklad – Čechy 1907:

- 75 českých volebních obvodů
- 55 německých volebních obvodů
- Němci tvořili zhruba 36 % obyvatel, ale obsadili 42 % poslaneckých míst v Říšské radě určených Českému království (tj. byli zvýhodněni o 8 míst)

Volby a politické strany

Politické strany

- ❑ **Politická strana** je politická organizace, která nominuje kandidáty do veřejných úřadů pod svým vlastním jménem, prosazuje určitou ideologii, nebo je vytvořena za účelem řešení nějakého problému.
- ❑ Politická strana je charakterizována:
 - snahou o získání politické moci ve volbách,
 - dobrovolnou, otevřenou a trvalou organizací,
 - společnými zájmy jejích členů (respektive alespoň jedním společným zájmem).
- ❑ Politická moc přitom nemusí být získána ve volbách, pokud jde o totalitní
- ❑ Termín politická strana je velmi široký, pojetí se liší v různých státech (počty členů, aktivita – v některých zemích jsou strany aktivní pouze v období voleb, jinde pracují nepřetržitě)

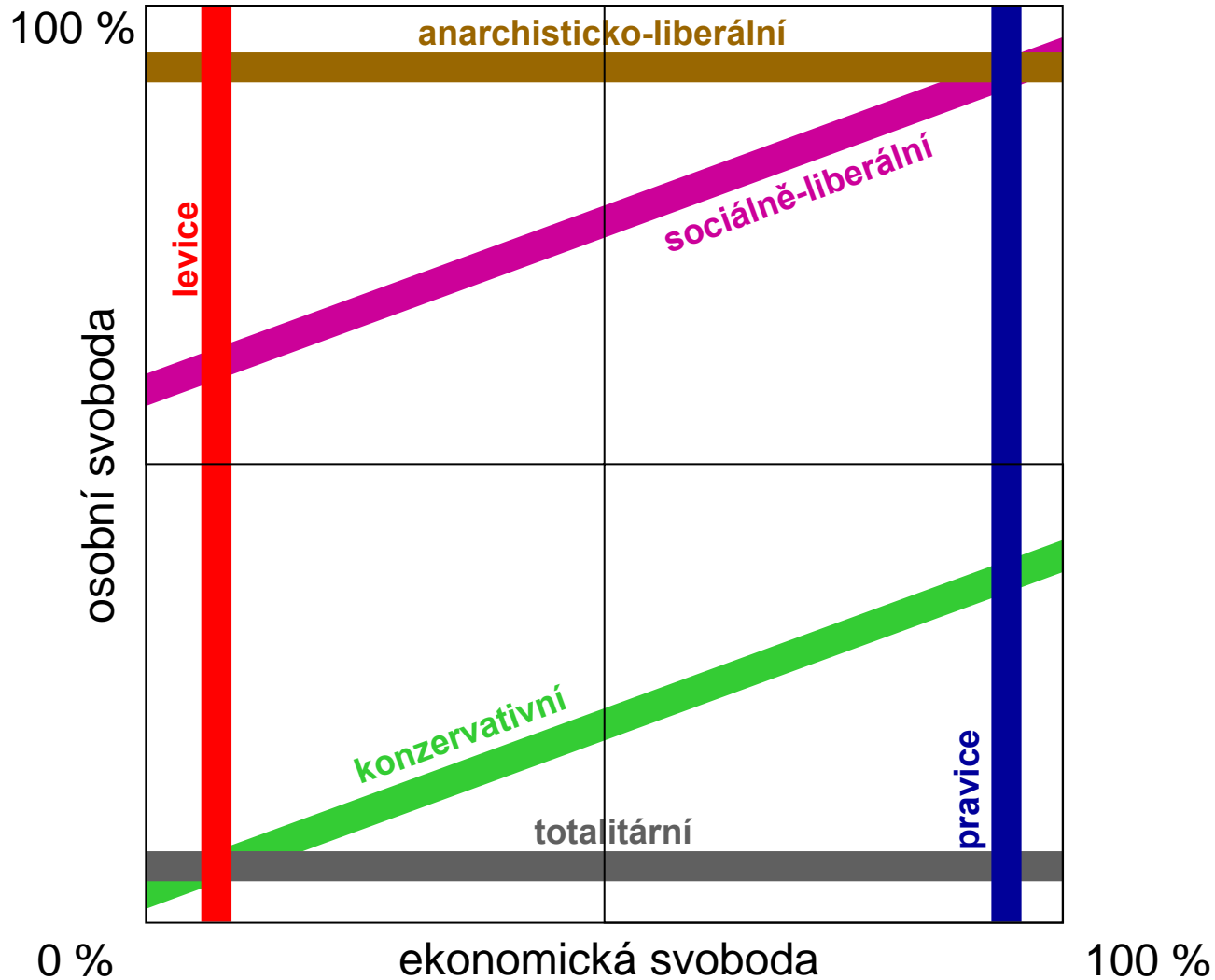
Dělení politických stran

- Programy stran se liší (pokud jsou rozdíly malé, ztrácejí voliči o politiku zájem)
- Většinou se dělí strany na základě hláсанé ideologie na:
 - levicové
 - pravicové
 - středové

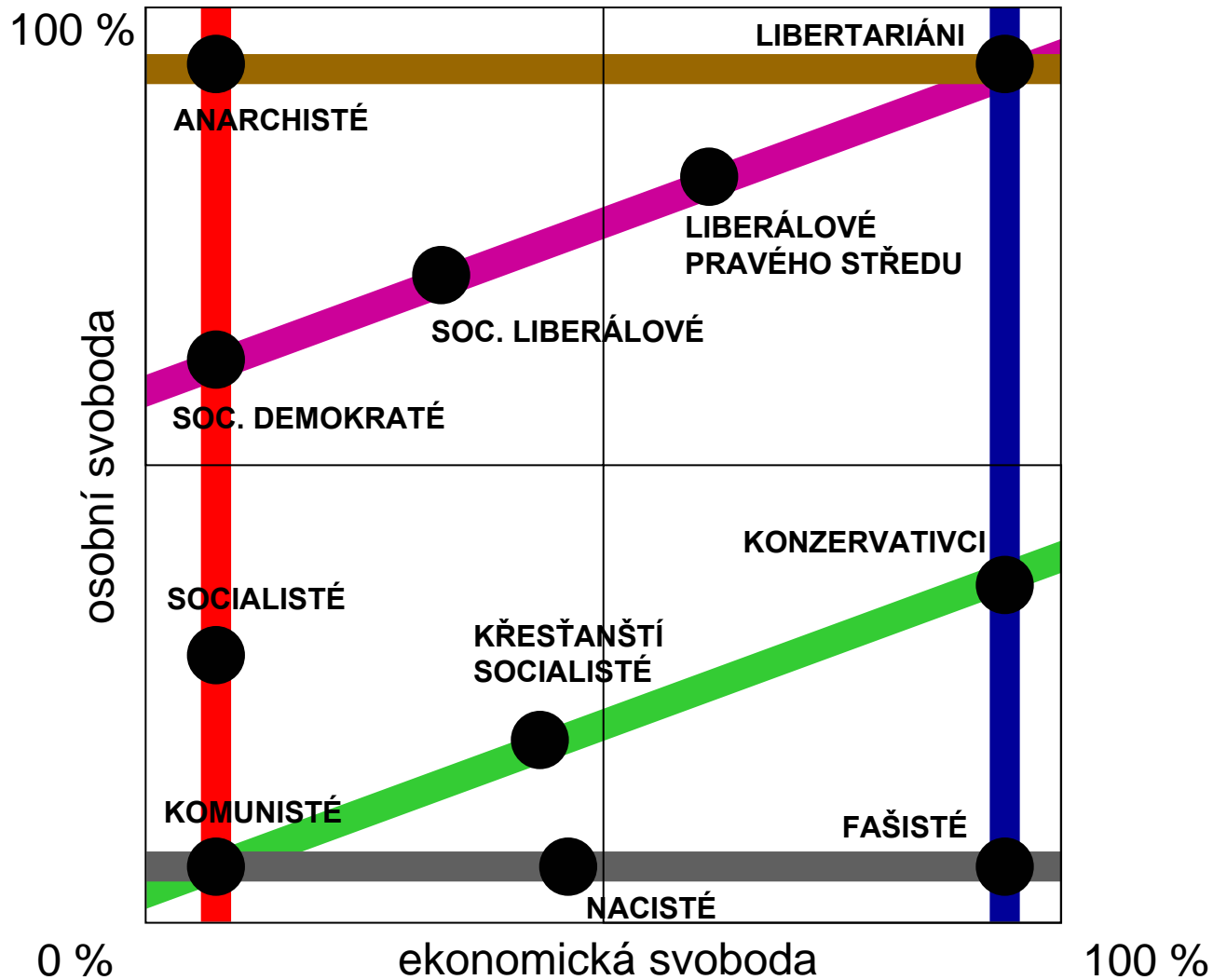
Doplňěk: Politické ideologie a pol. strany

- ❑ Termín ideologie poprvé zmínil Francouz Antoine Destutt de Tracy roku 1795 v souvislosti s učením o idejích, které mělo napomoci k vytvoření politických, morálních i vzdělávacích pravidel
- ❑ Politické ideologie jako způsoby objasňování politických jevů a politické praxe v dnešním pojetí:
 - umožňují identifikaci s komplexním systémem hodnot
 - umožňují identifikaci s danou sociální skupinou
 - poskytují základní východiska pro formulaci politického programu a jeho cílů

Základní schéma politického spektra:

Základní schéma politického spektra:

Pravice – levice

- názvy vznikly na konci 18. století ve francouzském parlamentu: umírnění zastánci konstituční monarchie na pravé straně sněmovny a její radikální odpůrci na levé
- označení strany za pravicovou či levicovou může být v praxi sporné (případně se může lišit od „sebeidentifikace“ strany)
- chápání obsahu pojmů *pravice* a *levice* se v různých společnostech časem vyvíjí
- v některých bodech můžou pravicové a levicové programy zcela splývat.

Pravice

—

levice

-
- důraz na základní svobody jednotlivce, upřednostňuje práva jednotlivce před právy společnosti.
 - ochrana soukromého vlastnictví a svoboda podnikání
 - odmítání výrazných zásahů státu do fungování ekonomiky
 - respektování tradic a zvyklostí, častý antiliberalní postoj
- důraz na zájmy nižších a středních vrstev společnosti
 - důraz na rovnost (politickou, sociální, náboženskou, rovnost příležitostí)
 - staví se za vyšší míru zásahů státu do ekonomiky
 - prosazuje spíše kolektivismus před individuální iniciativou

Teorie „kliváží“ (*cleavages*)

- Zkoumá, jaká kritéria jsou pro voliče při hlasování významná
- Teorii formuloval norský politolog **Stein Rokkan** (1921–1979) a americký politolog **Seymour Martin Lipset** (1922–2006) v r. 1967.
- V současnosti lze hlavní kritéria štěpení vymezit takto:
 - **Dimenze socioekonomická.** Tato dimenze se nejlépe kryje s dimenzí pravice – levice tak, jak je obecně vnímána, odráží rozpor mezi třídami (vrstvami, stavy) podle zdrojů živobytí (podnikatelé, zaměstnanci, nezaměstnaní, důchodci)
 - **Dimenze náboženská,** vztah mezi státem a náboženstvím, mezi náboženstvími navzájem, mezi náboženstvím a ateizmem
 - **Dimenze regionální a kulturně-etnická.** Tato dimenze zachycuje rozpor mezi dominantním centrem a periferií (geograficky i kulturně: může jít o skupiny etnické, národnostní nebo jiné menšiny, které usilují o emancipaci – ženy, venkované, sexuální menšiny)
 - **Dimenze postmateriální.** Tuto dimenzi vymezují především strany, bojující za ochranu životního prostředí, tedy strany zelených.
 - **Dimenze netolerance:** antisystémové strany - extrémní pravice, extrémní levice.
 - **Dimenze zahraniční politiky,** zejména postoje vůči sousedním zemím, národům a vůči mocnostem. Např. v současné Evropě vůči Evropské unii a k USA

Klíváže

